

تاریخ

صنف ۷

سرود ملی

دا عزت د هر افغان دی
هر بچی یې قهرمان دی
د بلوخو د ازبکو
د ترکمنو د تاجکو
پامیریان، نورستانیان
هم ايماق، هم پشه ٻان
لکه لمر پرشنه آسمان
لکه زره وي جاويдан
وايو الله اكبر وايو الله اكبر

دا وطن افغانستان دی
کور د سولي کور د توري
دا وطن د ټولوکور دی
د پښتون او هزاره وو
ورسره عرب، گوجردي
براھوي دي، قزلباش دي
دا هيوا د به تل حليبي
په سينه کې د آسيا به
نوم د حق مو دی رهبر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وزارت معارف

تاریخ

صنف هفتم

۱۳۹۹

ه.ش

مشخصات کتاب

مضمون: تاریخ

مؤلفان: گروه مؤلفان کتاب‌های درسی دیپارتمنت تاریخ نصاب تعلیمی

ویراستاران: اعضای دیپارتمنت ویراستاری و ایدیت زبان دری

صنف: هفتم

زبان متن: دری

انکشاف دهنده: ریاست عمومی انکشاف نصاب تعلیمی و تالیف کتب درسی

ناشر: ریاست ارتباط و آگاهی عامه وزارت معارف

سال چاپ: ۱۳۹۹ هجری شمسی

ایمیل آدرس: curriculum@moe.gov.af

حق طبع، توزیع و فروش کتاب‌های درسی برای وزارت معارف جمهوری اسلامی
افغانستان محفوظ است. خرید و فروش آن در بازار ممنوع بوده و با متخلفان برخورد
قانونی صورت می‌گیرد.

پیام وزیر معارف

اقرأ باسم ربك

سپاس و حمد بیکران آفریدگار یکتایی را که بر ما هستی بخشدید و ما را از نعمت بزرگ خواندن و نوشتن برخوردار ساخت، و درود بی پایان بر رسول خاتم - حضرت محمد مصطفی ﷺ که نخستین پیام الهی بر ایشان «خواندن» است.

چنانچه بر همه گان هویادست، سال ۱۳۹۷ خورشیدی، به نام سال معارف مسمی گردید. بدین ملحوظ نظام تعلیم و تربیت در کشور عزیز ما شاهد تحولات و تغییرات بنیادینی در عرصه‌های مختلف خواهد بود؛ معلم، متعلم، کتاب، مکتب، اداره و شوراهای والدین، از عناصر شش گانه و اساسی نظام معارف افغانستان به شمار می‌روند که در توسعه و انکشاف آموزش و پژوهش کشور نقش مهمی را ایفا می‌نمایند. در چنین برهه سرنوشت‌ساز، رهبری و خانواده بزرگ معارف افغانستان، متعهد به ایجاد تحول بنیادی در روند رشد و توسعه نظام معاصر تعلیم و تربیت کشور می‌باشد.

از همین‌رو، اصلاح و انکشاف نصاب تعلیمی از اولویت‌های مهم وزارت معارف پنداشته می‌شود. در همین راستا، توجه به کیفیت، محتوا و فرایند توزیع کتاب‌های درسی در مکاتب، مدارس و سایر نهادهای تعلیمی دولتی و خصوصی در صدر برنامه‌های وزارت معارف قرار دارد. ما باور داریم،

بدون داشتن کتاب درسی باکیفیت، به اهداف پایدار تعلیمی در کشور دست نخواهیم یافت.

برای دستیابی به اهداف ذکر شده و نیل به یک نظام آموزشی کارآمد، از آموزگاران و مدرسان دلسوز و مدیران فرهیخته به عنوان تربیت کننده گان نسل آینده، در سراسر کشور احترامانه تقاضا می‌گردد تا در روند آموزش این کتاب درسی و انتقال محتوای آن به فرزندان عزیز ما، از هیچ نوع تلاشی دریغ نورزیده و در تربیت و پژوهش نسل فعل و آگاه با ارزش‌های دینی، ملی و تفکر انتقادی بکوشند. هر روز علاوه بر تجدید تعهد و حس مسؤولیت پذیری، با این نیت تدریس را آغاز کنند، که در آینده نزدیک شاگردان عزیز، شهروندان مؤثر، متمن و معماران افغانستان توسعه یافته و شکوفا خواهند شد.

همچنین از دانش آموزان خوب و دوست داشتنی به مثابه ارزشمندترین سرمایه‌های فردای کشور می‌خواهیم تا از فرصت‌ها غافل نبوده و در کمال ادب، احترام و البته کنجدکاوی علمی از درس معلمان گرامی استفاده بہتر کنند و خوش‌چین دانش و علم استادان گرامی خود باشند.

در پایان، از تمام کارشناسان آموزشی، دانشمندان تعلیم و تربیت و همکاران فنی بخش نصاب تعلیمی کشور که در تهیه و تدوین این کتاب درسی مجدانه شبانه روز تلاش نمودند، ابراز قدردانی کرده و از بارگاه الهی برای آنها در این راه مقدس و انسان‌ساز موفقیت استدعا دارم.

با آرزوی دستیابی به یک نظام معارف معیاری و توسعه یافته، و نیل به یک افغانستان آباد و مترقب دارای شهروندان آزاد، آگاه و مرفه.

دکتور محمد میرویس بلخی

وزیر معارف

فهرست

تاریخ صنف هفتم

۱۰ - ۱

فصل اول: مبادی تاریخ

- در مورد علم تاریخ و فواید آن چه می دانید؟
- منابع مؤرخان چیست؟
- دوره های قبل از تاریخ و تاریخی
- تبدیلی سنه های تاریخ

۴۰ - ۱۱

فصل دوم: مدنیت های اولیه افغانستان

- آیا مبدأ تاریخ پنج هزار ساله افغانستان را می دانید؟
- آیا آریاییان را می شناسید؟
- در مورد مدنیت ویدی چه شنیده اید؟
- در مورد مدنیت اوستایی چه می دانید؟
- تاریخ اساطیری افغانستان (پیشدادیان، کیانیان و اسپه)
- افغانستان قدیم و رابطه آن با بیگانه گان (هخامنشیان، یونانیان و موریان)
- دولت های مستقل یونان- باختری
- مشخصات هنری- فرهنگی دوره یونان- باختری
- آیا در مورد سلاله کوشانیان معلومات دارید؟
- بگرام، مرکز سیاسی امپراتوری کوشانی
- هده، مرکز فرهنگی امپراتوری کوشانیان
- بامیان، مرکز عقیدتی امپراتوری کوشانی
- آیا یافتلی ها را می شناسید؟

۵۶ - ۴۱

فصل سوم: تمدن های جهان باستان

- آیا در مورد تمدن مصر معلومات دارید؟
- با قدیمی ترین تمدن بین النهرين آشنا شوید!
- آیا از تمدن فارس آگاهی دارید؟
- با تمدن هند باستان آشنا شوید.
- آیا از تمدن چین آگاهی دارید؟

- آیا می دانید تمدن یونان چگونه آغاز گردید؟

- آیا می دانید که امپراتوران روم قدیم را حکمرانی اروپا می گفتد؟

فصل چهارم: تاریخ اسلام ۸۰ - ۵۷

- آیا می دانید که اوضاع عربستان قبل از اسلام چگونه بود؟

- با زنده گی پیغمبر حضرت محمد مصطفی ﷺ بیشتر آشنا شوید!

- آیا در مورد غزوات و فتوحات سال های آغازین دین مبارک اسلام معلومات دارید؟

- آیا می دانید خلافت حضرت ابویکر صدیق ؓ چگونه آغاز گردید؟

- در مورد خلافت حضرت عمر فاروق ؓ چه می دانید؟

- آیا در مورد وقایع دوران خلافت حضرت عثمان ؓ معلومات دارید؟

- دوران خلافت حضرت علی (کرم الله وجهه) چگونه سپری گردید؟

- آیا در مورد آغاز خلافت اموی معلومات دارید؟

- آیا می دانید خلافت اموی ها چگونه سقوط نمود؟

- آیا می دانید که انتقال قدرت از اموی ها به عباسی ها چگونه صورت گرفت؟

- خلافت عباسی ها چگونه سقوط کرد؟

اصطلاحات تاریخ صنف هفتم:

فصل اول

مبادی تاریخ

- در مورد علم تاریخ و فواید آن چه می‌دانید؟
- منابع مؤرخان چیست؟
- دوره‌های قبل از تاریخ و تاریخی
- تبدیلی سنه‌های تاریخ

اهداف فصل اول

در این فصل، شاگردان با تعریف تاریخ و فواید آن آشنا می‌شوند. منابع مؤرخان را می‌شناسند و علاوه بر آن با تقسیم‌بندی دوره‌های تاریخی آشنا می‌شوند. با سنه‌ها معمول در کشور ما و جهان آشنایی پیدا می‌کنند و نیز با روش‌های تبدیلی بعضی از سنت‌های با یکدیگر آشنا می‌شوند.

در مورد علم تاریخ و فواید آن چه می‌دانید؟

تاریخ آینه گذشته و درس حال است.

تاریخ، علمی است که حوادث گذشته را در قید زمان و مکان بیان می‌دارد. دقت به زمان و مکان در رابطه به حوادث گذشته، تاریخ را از افسانه جدا می‌سازد. هر واقعه و حادثه که در زمان معین و مکان مشخص واقع شده باشد، **واقعه تاریخی** است؛ مثال: غزوه بدر که در سال دوم هجرت در ماه مبارک رمضان در ۱۵۰ کیلومتری مدینه واقع شد، یک واقعه تاریخی است.

این وظیفه علم تاریخ است که در مورد آن واقعه به ما معلومات بدهد.

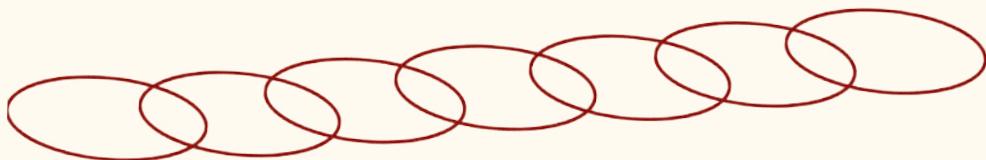
ما می‌دانیم که انسان‌ها و جوامع بشری دوره‌ها و مراحل مختلف زندگی را سپری نموده اند. راه طولانی را پشت سر گذاشته و به حالت کنونی رسیده اند. همه این مراحل و اتفاقات که در طول زمان در نقاط مختلف به وقوع پیوسته، از سوی مؤرخان نوشته شده است. این نوشته‌های مؤرخان را **تاریخ می‌گویند**.

مؤرخان، تاریخ بشر را به دو دوره تقسیم می‌کنند: دوره قبل از تاریخ و دوره تاریخی. دوره قبل از تاریخ از آفرینش انسان آغاز می‌شود و تازمان تعیین مدنیت و ایجاد خط و دوره تاریخی از زمان ایجاد خط و مدنیت‌های اولیه بشری آغاز می‌شود و تا اکنون ادامه می‌یابد. انسان‌ها در دوره‌های قبل از تاریخ، زنده‌گی ساده؛ ولی بسیار پر مشقت داشتند. فقط به وسیلهٔ

نیروی بدنی خویش ضرورت‌ها و نیازمندی‌های خود را رفع می‌نمودند. در کوه‌ها و مغاره‌ها به سر می‌بردند؛ از پوست حیوانات و درختان برای خویش لباس می‌ساختند و با جمع آوری میوه‌ها و شکار حیوانات وحشی، زنده‌گی را سپری می‌کردند.

از آنجا که انسان اشرف المخلوقات است، به همین جهت نسبت به سایر موجودات زنده در روی زمین، زنده‌گی خود را بلا وقفه تغییر داده و اکنون به زنده‌گی مدنی دست یافته است. بعد از آن که انسان‌ها خط را ایجاد کردند، از همان زمان دوران تاریخی آغاز شده و تاکنون ادامه دارد. تاریخ، ما را از حوادث گذشته اگاه می‌سازد. عوامل انکشاف جوامع پیشرفت‌های را معرفی می‌کند، انسان را قادر به شناخت گذشته می‌سازد و خلاصه این که تاریخ آینه‌گذشته ورهمنای زنده‌گی آینده می‌باشد.

شاگردان در هر حلقه، سال یک صنف خویش را به پنسل بنویسن.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند، گروه اول تاریخ را تعریف کنند و گروه دوم مفاد تاریخ را در صنف بیان کنند.

سؤال‌ها

- ۱- تاریخ را تعریف کنید؟
- ۲- مؤرخان تاریخ را به چند دوره تقسیم نموده‌اند؟ نام ببرید.
- ۳- تاریخ به ما چه می‌آموزاند؟

فعالیت خارج صنف

شاگردان در مورد مزایای تاریخ از بزرگان بپرسند و پاسخ‌ها به دست آمده را در صنف بیان کنند.

منابع مؤرخان چیست؟

تعریف تاریخ و فواید آن را در درس گذشته مطالعه کردیم، اکنون به شناسایی منابع تاریخی می‌پردازیم.

مؤرخ برای نوشتن تاریخ به منابع نیاز دارد. منابع تاریخ به دو نوع اند: ۱- اسناد تحریری و خطی ۲- آثار و آبدات تاریخی. اسناد تحریری و خطی که در زمانه‌های گذشته نوشته شده است، از جمله مهمترین منابع برای نوشتن تاریخ می‌باشد. اسناد خطی و نوشته شده در آرشیف‌ها نگهداری می‌گردد؛ چنانچه آرشیف ملی افغانستان نیز این چنین اسناد را دارا است.

خواندن اسناد خطی و استفاده از آن بسیار دشوار است، این دشواری از دو جهت

است اول این که: رسم الخط‌ها در طول زمان تغییر می‌کند. دشواری دومی این است که: انواع مختلف خط‌ها در طول زمان مورد استفاده انسان‌ها بوده است که قابل فهم برای همه‌گان نیست؛ مانند: خط میخی، خط هیروغلیف، خط یونانی قدیم، خط سانسکریت و غیره.

موزیم ملی افغانستان

آثار و جاهای باستانی و قدیمی منابع مهم دیگری است که مؤرخان برای نوشتن تاریخ از آن استفاده می‌کنند. این گونه آثار در موزیم‌ها نگهداری

می‌شوند، در موزیم ملی افغانستان تعداد زیادی از این گونه آثار تاریخی موجود است. در تاریخ نویسی، استفاده از آثار تاریخی و قدیمی برای مؤرخ، دشوارتر از استفاده اسناد خطی است. برای شرح و بیان آثار تاریخی و باستانی مؤرخ باید از همکاری باستان شناسان و علم باستان‌شناسی استفاده نماید.

بالاحصار کابل (قرن پنجم میلادی)

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند؛ گروه اول منابع خطی و گروه دوم منابع آثار تاریخی را در صنف بیان کنند.

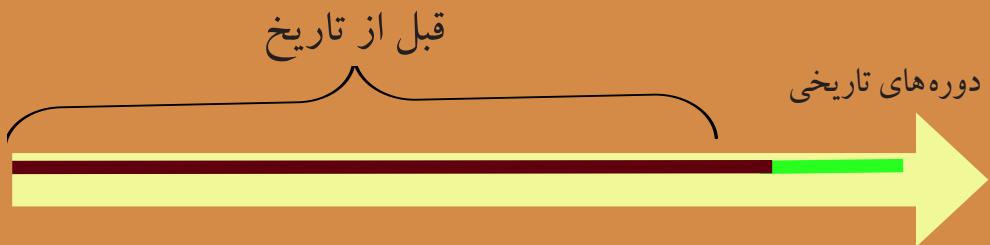
سؤال‌ها

- ۱ - کدام منابع را مؤرخان برای تاریخ نویسی به کار می‌برند؟
- ۲ - استفاده از اسناد خطی در تاریخ نویسی چه مشکلات را در بر دارد؟
- ۳ - تفاوت آرشیف و موزیم را بگویید؟

فعالیت خارج صنف

هرگاه در منطقه زیست شاگردان کدام ساختمان تاریخی وجود داشته باشد راجع به آن معلومات جمع آوری نموده تصویر آن را به صنف آورده به همصنفان خود ارائه نمایند.

دوره های قبل از تاریخ و تاریخی

در درس اول خواندیم که مؤرخان تاریخ زنده‌گی انسان‌ها را به دو دوره بزرگ تقسیم نموده‌اند: دوره قبل از تاریخ و دوره تاریخی. دوره قبل از تاریخ، از زمان پیدایش انسان‌ها و جوامع بشری آغاز شده و تا ایجاد مدنیت‌های اولیه و به صورت خاص رایج شدن خط و کتابت، ادامه می‌یابد.

دوره‌های تاریخی از ایجاد خط و کتابت آغاز شده و تا کنون ادامه دارد.

هزارها سال از زنده‌گی انسان‌ها در کره زمین گذشت تا انسان‌ها و جوامع بشری به ایجاد خط و کتابت و مدنیت‌های اولیه رسیدند. این عمر طولانی انسان و جامعه انسانی، نیاز به شناسایی دارند. دانشمندان باستان‌شناسی می‌توانند، در روشن شدن این دوران طولانی زنده‌گی انسان‌ها، ما را کمک نمایند.

دانشمندان این دوران طولانی را به عصرهای مختلف تقسیم نموده‌اند. قدیمی ترین عصر زنده‌گی انسان‌ها را تحت عنوان **عصر سنگ** (Stoneage) یاد کرده‌اند. در این دوره طولانی که هزارها سال را در برداشت، انسان‌ها و سایل سنگی را به کار می‌بردند و در مغاره‌ها زنده‌گی می‌نمودند، از پوست حیوانات لباس می‌ساختند. شکار می‌کردند و به جمع آوری میوه‌ها می‌پرداختند.

عصر دومی را به نام **مفرغ** (Bronz age) یاد کرده‌اند. در این عصر برای اولین بار انسان‌ها از فلز در پیشبرد امور کار گرفتند. مفرغ، فلز ترکیبی از مس و قلعی می‌باشد. جمیعت‌های انسانی

آن زمان در کنار تربیت مواشی، با زرع نباتات و غرس نهال‌ها و حفاظت درخت‌های میوه دار آشنا بی‌داشتند. محل‌های زیست دائمی را می‌ساختند و پیشنهاد صنعت نیز ارزش خویش را داشت. عصر سوم را به نام **عصر آهن** (Iron age) یاد کرده‌اند. استفاده از آهن جمعیت‌های انسانی را به عصر مدنیت رسانید. استفاده از وسایل آهنی موارد مختلفی داشت. وسایل کار، آلات زینتی و سامان آلات تفریحی و ذوقی را از فلز آهن می‌ساختند. جمعیت‌های انسانی آن زمان بر علاوه نگهداری مواشی، زراعت و باudاری، پیشنهاد صنعت را نیز به حیث شغل جداگانه ارزش قابل بودند. تبادله اموال و تجارت را به حیث پیشنهاد مستقل دیگر پذیرفته و تعدادی از مردم با آن مشغول بودند.

دانشمندان تاریخ نیز مانند باستان‌شناسان، دوره تاریخی را تحت عنوان‌های **قرون اولی**، **قرون وسطی**، **قرون جدیده** و **قرون معاصر** معرفی نموده‌اند.

قرون اولی: از ایجاد خط و کتابت که حدود سه هزار سال قبل از میلاد بود، آغاز شده و تا قرن پنجم میلادی ادامه داشت.

قرون وسطی: قرون وسطی از قرن پنجم میلادی آغاز شد و تا قرن پانزدهم میلادی ادامه یافت.

قرون جدیده: قرون جدیده از قرن پانزدهم آغاز گردید و تا قرن هرثدهم ادامه پیدا کرد.

قرون معاصر: قرون معاصر از قرن هجدهم (انقلاب کبیر فرانسه) آغاز شده و الى اکنون ادامه دارد. قابل یاد آوری است که این تقسیم بندی یک نمونه از تقسیم بندی‌هایی است که از جانب مؤرخان ارائه شده است. در این تقسیم بندی به گونه‌عمدی حوادث و وقایع کشورهای اروپایی در نظر گرفته شده است.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند. گروه اول عصرهای سه‌گانه قبل از تاریخ را نام بگیرند. گروه دوم مشخصات آن عصرها را توضیح دهند.

سؤال‌ها

- ۱ - در عصر سنگ، انسان‌ها وسایل کار را از کدام مواد می‌ساختند؟
- ۲ - فلز مفرغ چیست؟ شرح دهید.
- ۳ - انسان‌های عصر آهن کدام پیشنهاد را داشتند؟ شرح دهید.
- ۴ - تقسیم بندی دوره‌های تاریخی کدام‌ها اند؟ نام ببرید.

فعالیت خارج صنف

شاگردان در خانه‌های خویش وسایل مورد استفاده سنگی، مفرغی و آهنی را فهرست کرده و در صنف بیان کنند.

تبديلی سنه های تاریخ

سنها و سالها و تقویم‌ها بهترین راه برای فهماندن و تقسیم زمان می‌باشد. در افغانستان سه نوع سنه و یا تقویم معمول است، که به نام‌های هجری شمسی، هجری قمری و میلادی یاد می‌شوند. مبدأ تقویم‌های شمسی و قمری از سال اول هجرت حضرت محمد مصطفی ﷺ می‌باشد. تقویم میلادی از تولد حضرت عیسیٰ ﷺ آغاز شده است. در امور رسمی، دولتی و اداری کشورما از تقویم هجری شمسی استفاده به عمل می‌آید. بعضی از روزهای مهم مذهبی؛ مانند ماه رمضان، عید رمضان، عید قربان و از این قبیل روزهای دیگر، از تقویم هجری قمری استفاده صورت می‌گیرد.

یک سال تقویم هجری شمسی ۱۲ ماه و در مجموع ۳۶۵ روز و ۶ ساعت می‌باشد. سال هجری قمری نیز دارای ۱۲ ماه بوده؛ ولی تعداد روزهای آن به ۳۵۴ روز می‌رسد. تفاوت میان روزهای بین دو تقویم شمسی و قمری در هر یک سال به ۱۱ روز می‌رسد. همین تفاوت روزها در میان این تقویم‌ها، سبب تفاوت سال‌ها (سنها) شده است.

اگر بخواهیم سنه هجری شمسی را به سنه میلادی و میلادی به هجری شمسی تبدیل کنیم راه ساده این است که عدد ۶۲۱ را یا جمع و یا تفریق می نماییم. به این ترتیب : اگر تاریخ تولد محمود ۱۹۶۶ میلادی باشد و بخواهیم این تاریخ را به هجری شمسی تبدیل نماییم، لازم است از عدد ۱۹۶۶ عدد ۶۲۱ را تفریق نماییم که حاصل تفریق، سال تولد محمود به سنه هجری شمسی می شود. و بر عکس آن اگر بخواهیم سال تولد زلمی را که ۱۳۵۵ است به سال میلادی تبدیل نماییم، لازم است عدد ۱۳۵۵ را با عدد ۶۲۱ جمع کنیم، تا حاصل جمع سال تولد زلمی را به سنه میلادی نشان دهد.

طريقه: سال تولد زلمی	طريقه: سال تولد محمود
+ ۱۳۵۵	- ۱۹۶۶
۶۲۱	۶۲۱
۱۹۷۶ میلادی	۱۳۴۵ هجری شمسی

تبدیل کردن سنه های هجری قمری به هجری شمسی و بر عکس تبدیل سنه های هجری شمسی به هجری قمری نیز از طریق محاسبات دیگر صورت می گیرد.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند. گروه اول نامهای سنه های را بگویند، گروه دوم طریقه تبدیل کردن سنه های هجری شمسی و میلادی را به یکدیگر بیان کنند.

سؤال ها

- ۱- سال هجری شمسی چند روز و چند ساعت است؟
- ۲- سال هجری قمری چند ماه و چند روز است؟
- ۳- مبدأ تقویم هجری شمسی و هجری قمری چیست؟

فعالیت خارج صنف

شاگردان از بزرگان خود تاریخ اعمار مسجد شریف و مکتب محیط زیست خویش را پرسند و آن تاریخ را به میلادی تبدیل نمایند.

فصل دوم

مدنیت‌های اولیه افغانستان

- آیا مبدأ تاریخ پنج هزار ساله افغانستان را می‌دانید؟
 - آیا آریاییان را می‌شناسید؟
 - در مورد مدنیت ویدی چه شنیده اید؟
 - در مورد مدنیت اوستایی چه میدانید؟
 - تاریخ اساطیری افغانستان (پیشدادیان، کیانیان و اسپه)
 - افغانستان و بیگانه گان(هخامنشیان، موریاییان و یونانیان)
 - دولت‌های مستقل یونان - باختری
 - مشخصات هنری فرهنگی دوره یونان - باختری
 - آیا در مورد سلاله کوشانیان معلومات دارید؟
 - آیا در مورد مراکز مهم سیاسی - فرهنگی کوشانیان معلومات دارید؟
- * بگرام
- * هده
- * بامیان
- آیا یافتلی‌ها را می‌شناسید؟

اهداف فصل دوم

در این فصل، شاگردان با تاریخ پنج هزار ساله افغانستان آشنا می‌شوند. علاوه بر آن با مهاجرت‌ها و مدنیت‌های آریایی، تاریخ اساطیری افغانستان، افغانستان و بیگانه‌گان، دولت‌های مستقل یونان – باختری آشنا می‌شوند. پیرامون امپراتوری کوشانیان معلومات حاصل می‌نمایند، مراکز عمدۀ سیاسی فرهنگی کوشانیان را می‌شناسند و آشنایی با کوشانیان خورد (کیداری‌ها) و امپراتوری یفتلی‌ها حاصل می‌نمایند.

آیا مبدأ تاریخ پنج هزار ساله افغانستان را می‌دانید؟

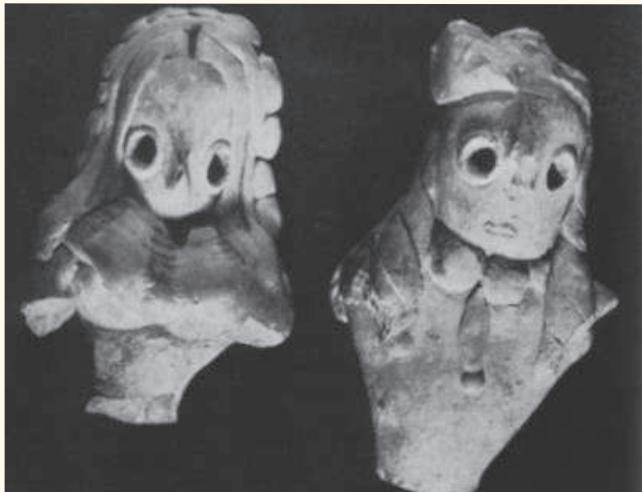

در درس‌های گذشته از دوره قبل از تاریخ و دوره تاریخی یادآوری صورت گرفت. افغانستان نیز آثار فراوان از دوره‌های قبل از تاریخ دارد. در مباحث گوناگون از تاریخ پنج هزار ساله افغانستان سخن به میان می‌آید. آیا می‌دانید که این مطلب توسط کدام آثار و منابع ثابت شده است؟

باستان‌شناسان در منطقه باستانی مندیگک واقع در شمال غرب شهر قندهار تحقیقات و حفاری‌هایی را انجام دادند. در نتیجه این تحقیقات ثابت گردید که سه هزار سال قبل از میلاد جمعیت‌ها و باشندگان مندیگک بنیاد تمدنی را گذاشته بودند که ثبوت تاریخ پنج هزار ساله افغانستان می‌باشد.

در جریان حفریات، آثار و افزار متعددی از مندیگک به دست آمد که نماینده گی از مدنیت وسیع در این ساحه باستانی می‌نماید. در اینجا ساختمان‌های باشکوه کشف گردید که دارای صحن بزرگ، دیوار بلند با موضع دفاعی و اتاق‌هایی با سایزهای مختلف که نماینده گی از قصر حاکمان مندیگک و مرکز اداری آن‌ها می‌نماید. علاوه بر آن ذخیره گاه مواد غذایی به ویژه گندم، ظرف‌های متنوع گلی، مسی، برونزی با داشتن اشکال زیبا، وسایل زیستی و مجسمه‌های گلی نیز در جریان کاوش‌ها توسط باستان‌شناسان فرانسوی کشف گردیده است.

باشنده گان مندیگک با مدنیت‌های مجاور روابط متقابل داشتند. از آثار کشف شده چنین بر می‌آید که مردمان مندیگک با مردمان اف و نماز گاه تپه (ترکمنستان) در حوزه شمال، در غرب با مردمان قبه سیالک (ایران) و در جنوب با مدنیت هراپه و موهنجودارو (ہند) مجسمه‌های مندیگک روابط فرهنگی و اقتصادی، برقرار نموده بودند.

ساکنان اولی مندیگک احتمالا ۲۵۰۰ سال قبل از میلاد این ساحه را ترک گفته‌اند. در مورد عوامل ترک نمودن مندیگک و یا تخليه آن از باشنده گان، از جانب دانشمندان دونظر ارائه شده است.

عده‌یی بر این باورند که خشک‌سالی‌های بی‌دری و پایین رفتن آب دریای هلمز

عامل مهم و بنیادی بود که باشنده گان مندیگک مجبور به ترک آن شدند. عده‌یی دیگر، عامل ترک و تخليه کردن مندیگک را جنگ‌های ویرانگری می‌دانند که مخالفان باشنده گان مندیگک بر آن‌ها پیروز شده و ساحات و محلات زیست مردمان را به آتش کشیده و آن‌ها را مجبور به ترک خانه و کاشانه شان نموده‌اند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به سه گروه تقسیم شوند. گروه اول در مورد آن عده آثار معلومات بدھند که در آن تاریخ پنج هزار ساله افغانستان ثابت شود. گروه دوم راجع به روابط مردم مندیگک با مردمان هم جوار، معلومات ارائه نماید و گروه سوم عوامل ترک و یا تخليه مندیگک را از باشنده گان آن معلومات دهنند.

سؤال‌ها

- ۱ - مندیگک در کجا واقع است؟
- ۲ - ثبوت تاریخ پنج هزار ساله افغانستان در کدام آثار هویدا شده است؟
- ۳ - روابط مردمان مندیگک را با مردمان مجاور آن بگویید.

فعالیت خارج صنف

شاگردان در مورد قدامت تاریخ افغانستان یک مطلب تهیه و در ساعت بعدی در صنف ارائه نمایند.

آیا آریاییان را می‌شناسید؟

بقایای آبادی‌های بلخ قدیم (ام الlad)

ورود آریاییان به سرزمین افغانستان در حدود ۲۵۰۰ سال قبل از میلاد تایید شده است. آرین‌ها خود را اصیل و صاحب اخلاق نیکو می‌گفتند. در مورد سرزمین قبلی آن‌ها معلومات مؤثث در دست نیست، آن‌چه روشن است ورود آریاییان به افغانستان قدیم از آن سوی دریای آمو به بخشی (بلخ) می‌باشد.

آریاییان در ابتدا زنده‌گی شبانی و کوچی داشتند. بعد از جابه‌جا شدن در بخشی به زنده‌گی شهری رو آوردند. آن‌ها نظم خانواده‌گی داشتند. خانواده را (کولا) می‌گفتند. چند کولا یک قبیله را تشکیل می‌داد، از چند قبیله یک قوم تشکیل می‌شد. محل زیست خویش را به نام پور یاد می‌کردند. همه این نام‌ها در کلماتی مانند کهول، میرویس، بگرام، شیرپور وغیره اکنون نیز معمول است.

آریاییان ساحت مورد استفاده و زیست خود را آریانا ویجه یا آریانا ورشو می‌گفتند، کلمه ورشو تاکنون هم مورد استعمال دارد. آریاییان در بخشی (بلخ) اساس اولین مدنیت آریایی را گذاشتند. شهر بلخ را ساختند. خانه‌های بزرگ با دیوارهای بلند را اعمار کردند. برای دفاع از شهر، دیوارهای عریض و برج‌های متعدد را اعمار کردند که آثار و بقایای بخشی آن زمان تا اکنون مشاهده می‌شود.

آریاییان قبل از رسیدن به بخدی زنده‌گی شبانی و کوچی داشتند. این مطلب در آثار و شواهدی روشن است که از محل باستانی سمرقند به نام (تالی بربزو) در سال ۱۹۳۹ میلادی از طرف باستان شناسان کشف گردیده است. از جمله آثار کشف شده این محل باستانی یکی هم مجسمه بود که نیم تن آن از انسان و نیم دیگر آن از حیوان بود. دانشمندان بر این باورند که این مجسمه مربوط به زمان **کیومرث** یکی از مقدر ترین شاهان آریاییان می‌باشد. آریاییان بعد از رسیدن به بخدی در کنار پیشتریت و نگهداری موashi، به زراعت و باغداری نیز پرداختند. انواع گلهای را پرورش دادند و به غرس نهال‌های میوه دار پرداختند. در مراسم خوشی‌ها به یکدیگر دسته‌های گل تحفه می‌دادند، در روزهای اول سال همه مردم، پیر و جوان، مرد و زن باهم یکجا جشن می‌گرفتند، بازی می‌کردند، سرود می‌نواختند. یکی از مشهورترین جشن‌های آریاییان به نام ساماوه یاد می‌شد. در این جشن، جوانان به اسپ سواری می‌پرداختند. نیزه بازی و رقص می‌کردند و میدان رزم و بزم را بر پا می‌کردند.

مهاجرت آریاییان

معلومات در مورد زنده‌گی و مدنیت آریاییان از چهار کتاب ویدی که به نام کتب یاسروده‌های ویدی یاد می‌شود، به دست می‌آید. در این کتاب‌ها معلومات فرهنگی، اقتصادی، مذهبی، سیاسی و ادبی آریاییان درج است. اکنون نیز مؤرخان با استفاده از چهار کتاب که به زبان سانسکریت نوشته شده است، برای دریافت معلومات در مورد جهات مختلف زنده‌گی آریاییان، استفاده می‌کنند.

به مرور زمان تعداد آریاییان در بخدی زیاد شده و به مهاجرت رو آوردند. تعدادی به سوی جنوب هندوکش و بعد به سرزمین‌های هند رسیدند و تعدادی دیگر به سوی غرب مهاجرت کردند. آنها اول به ایران و بعد به ترکیه و سرزمین‌های اروپایی رسیدند. آن عده از آریاییان که در افغانستان باقی ماندند، مدنیت‌های بزرگی، مانند مدنیت ویدی و اوستایی را اساس گذاشتند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند، گروه اول در مورد زنده‌گی ابتدایی آریاییان در بلخ معلومات ارایه نمایند و گروه دوم در مورد ساختار اجتماعی آریاییان معلومات دهند.

سؤالات

- ۱ - آریاییان خود را به چه معنی تعریف می‌کردند؟
- ۲ - اولین پایتخت آریاییان چه نام داشت و در کجا واقع است؟
- ۳ - آریاییان قبل از رسیدن به بخدی زنده‌گی شبانی و داشتند.

فعالیت خارج صنف

شاگردان در مورد زنده‌گی شبانی و کوچی از بزرگان خانواده پرسند و معلومات خود را در صنف بیان نمایند.

در مورد مدنیت ویدی چه شنیده اید؟

مهاجرت آریاییان

در درس قبلی در مورد آریاییان معلومات لازم را به دست آوردهیم، اکنون به اولین مدنیت آریاییان آشنا می‌شویم.

اولین مدنیت در تاریخ افغانستان به نام ویدی یاد می‌شود. نام این مدنیت از کتاب‌های ویدی گرفته شده است. این مدنیت در حدود ۱۸۰۰ سال قبل از میلاد آغاز و تا ۱۲۰۰ سال قبل از میلاد ادامه داشت. معلومات پیرامون این مدنیت از کتاب‌های چهارگانه ویدی به دست آمده است. در متون ویدی علاوه بر معلومات در مورد وضع سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی آریاییان، معلومات پیرامون اخلاق، عقیده و کلتور آن زمان نیز وجود دارد؛ چنانچه بیشتر مطالعه کردیم، آریاییان نظام خاصی اجتماعی داشتند. در جمیعت‌های آریاییان نظام شاهی حاکم بود. جامعه به ترتیب خاص اداره می‌گردید. در رأس خانواده پدر (پاتی) قرار داشت. چند خانواده یک عشیره را تشکیل می‌داد که در رأس آن کوتوراپاتی قرار داشت. از چند عشیره یک قبیله به وجود می‌آمد که در راس آن گرامه پاتی قرار داشت. رئیس چند قبیله را ویس پاتی می‌گفتند. چندین ویس پاتی توسط شاه که به نام راجان یاد می‌شد، اداره می‌گردید.

در رابطه با اوضاع اجتماعی آریاییان نیز سروده‌های ویدی معلومات روشن دارد؛ بطور مثال: زن در دوران مدنیت ویدی مورد احترام بود؛ با وصف آن که تولد پسر را خوشبختی می‌پنداشتند، ولی زنان عصر ویدی جایگاه خاصی را داشتند؛ چنانچه در دیگر ویدیا به تعداد زیادی از اشعار زنان که از لطفت و صنعت خاص هنری برخوردار است ثبت گردیده اند. یکی از این شاعران زن به نام

گوشاه شهرت به سزا داشت، که اشعارش در جلد اول ریگ ویدا ثبت است. خانم لوپامودرا شاعر زن دیگریست که اشعار او نیز در کتاب اول ریگ ویدا آمده است.

در مدنیت ویدی نظام خاص اقتصادی وجود داشت. جمعیت‌های مدنیت ویدی احتیاجات اساسی زنده گی خویش را از طریق کشت نباتات و مالداری برآورده می‌نمودند. دارایی آریاییان از تعداد رمه حیوانات؛ از قبیل گوسفند، بز، گاو وغیره معلوم می‌گردید. آریاییان در پهلوی زراعت و مالداری به مبادله و تجارت نیز مصروف بودند. واحد تبادله متاع تجاری و کالاها در عصر ویدی، گاو بوده که آن را پیسو می‌گفتند. کلمه پیسه، واحد پولی امروزی نیز ریشه خویش را به کلمه پیسو، دوران آریایی‌های عصر ویدی می‌رساند.

در دوران مدنیت ویدی مردم بافت تکه‌ها و پارچه‌های پشمی را از پشم حیوانات یاد داشتند. لباس‌های متنوع را می‌دوختند. از فلزات و سایل مختلفی را می‌ساختند. از فلزات برعلاوه آلات ظرفی تزیینی و سایل محکم برای استفاده در امور تولیدی نیز می‌ساختند، ظرف‌های متنوع و گوناگون گلی، چوبی و فلزی مروج گردیده بود. ظرف‌های خاصی را برای نوشابه‌ها نیز می‌ساختند. در مدنیت ویدی همه اهل کسبه؛ مانند: آهنگران، نجاران، کلالان وغیره باعزم و حرمت زیاد زنده گی می‌گردند.

در عصر ویدی اعتقاد به ارباب انواع مختلف رواج داشت. از جمله الله‌ها یکی هم‌الله‌اوشاں بود که آن رازن می‌پنداشتند و به نام الله‌سپیده دم نیز یاد می‌گردید. با وصف آن که تعداد زیادی از الله‌ها را پرستش می‌کردند، ولی با خداوند واحد عقیده راسخ داشتند، چنانچه در ریگ ویدا آمده است: ((بر هر ثابت و بر هر جنبده و نیز بر هر آنچه راه می‌رود و بر هر آنچه می‌میرد و بر تمام این آفرینش رنگارنگ تنها یک ذات حکمرانی می‌کند.))

فعالیت داخل صنف

شاگردان به سه گروه تقسیم شوند. گروه اول در مورد وضع سیاسی مدنیت ویدی، گروه دوم در مورد وضع اقتصادی مدنیت ویدی و گروه سوم در مورد اعتقادات دوران ویدی معلومات خود را بیان کنند.

سوال‌ها

- ۱ - اولین مدنیت آریایی در افغانستان به چه نام یادمی شود.
- ۲ - زنان در مدنیت ویدی از چه مقامی برخوردار بودند؟ شرح دهید.
- ۳ - در مورد عقاید مردمان مدنیت ویدی چه می‌دانید؟ معلومات خویش را بیان کنید.

فعالیت خارج صنف

شاگردان از بزرگان در رابطه به اعتقادات مردمان قبل از اسلام پرسند و معلومات به دست آمده را در صنف بیان کنند.

در مورد مدنیت اوستایی چه می‌دانید؟

ساحه‌ای از مدنیت اوستایی

مدنیت اوستایی دومین مدنیت در تاریخ قدیم افغانستان می‌باشد. نام این مدنیت از کتاب اوستا گرفته شده که برای زردشتیان مقدس می‌باشد. اوستا را به معنای قانون، بنیاد و دستور آورده‌اند. این مدنیت در حدود ۱۲۰۰ سال قبل از میلاد آغاز شده و تا ۷۰۰ سال قبل از میلاد ادامه داشت.

مدنیت اوستایی در بخشی اساس گذاشته شد. در این رابطه در کتاب اوستا آمده است که: ((یمه به امر اهورا مزدا یک واره را ساخت که طول و عرض آن به یک اسپرس (یک میدان اسپ دوانی) بود در آن حیوانات؛ مانند: گوسفند و گاو، مرغان و جانوران؛ مانند: سگ و غیره را نگاه داشتند و جای آب را هم به درازی یک هانه (میل) حفر کرد و در آن واره بازارها، گذرها و خانه‌ها را به ترتیب مخصوص ساختند، ولی مردم علیل، دروغگو و پیس و دیوانه را در آن شهر جای نداد.))

زردشت که سپیدتمان یا سپیتمان نیز نامیده شده است، پیشوای زردشتیان، ایجادگر اوستا و محرك معنوی مدنیت اوستایی می‌باشد. موصوف نصایح را در سروده‌های خویش تبلیغ کرده است.

زردشت برای زنده‌گی سالم انسانی سه اصل را تبلیغ می‌نمود که عبارت بود از: گفتار نیک، کردار نیک و پندار نیک. در مورد زنده‌گی و شخصیت زردشت، کتاب اوستا شهادت می‌دهند که، موصوف در اطراف شهر قدیم بلخ (بخدی) زیسته است.

زردشت متعلق به یکی از خانواده‌های نجیب سرزمین افغانستان قدیم بود. بر اساس همین سوابق خانواده‌گی بود که موصوف در زمان اعلان اصلاحات فکری و تبلیغ آئین نوین با تعدادی از وزرا و حکمرانان با نفوذ روابط خویشاوندی داشته و آن را حفظ کرده بود.

عده‌یی از مؤرخان، زردشت را مربوط به خاندان مشهور اسپه می‌شناشند. در اغلب نام‌های خانواده زردشت، کلمه اسپه به گونه‌ی مکرر یاد شده است؛ چنانچه پدر زردشت پور و سپه نام داشت و جد زردشت به نام میچت اسپه یاد شده است که معنای صاحب اسپ‌های قوی را می‌رسانند.

کتاب اوستا به وسیله زردشت ارائه شده است. این کتاب در حقیقت اصول رهنمایی برای پیروان آئین زردشتی است. اوستا از جمله کتب قدیم جهان به شمار می‌رود که اغلب حوادث سال‌های ۱۲۰۰ الی ۶۰۰ قبل از میلاد را در بر گرفته است.

در مدنیت اوستایی طبقات سه گانه اجتماعی (روحانیان، نظامیان و دهقانیان) وجود داشت. مردم ده نشین شده بودند. زراعت و باگدازی پیشۀ اصلی آن‌ها بوده و در پهلوی آن، به مالداری نیز مشغول بودند. وسایل و ابزار فلزی (به خصوص فلز برونز) را استعمال می‌نمودند. علاوه بر آن در اوستا معلومات پیرامون اشخاص سیاسی نیز آمده است. از جمله نام‌های یاد شده مربوط به سلاله‌های تاریخ اساطیری افغانستان می‌باشند. مانند: پیشدادیان، کیانی‌ها و اسپه که در بحث‌های آینده به تفصیل خواهد خواند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان در دو گروه تقسیم شوند، گروه اول در مورد اوستا معلومات خویش را به صنف ارائه نمایند و گروه دوم در مورد زردشت و نصایح آن بگویند.

سؤال‌ها

- ۱ - در مورد تمدن اوستایی و معنای آن چه می‌دانید؟
- ۲ - زردشت کی بود؟
- ۳ - اوستا به چند بخش تقسیم شده است؟ نام ببرید.

فعالیت خارج صنف

شاگردان از گفتار نیک، کردار نیک و پندار نیک چه معنا را می‌گیرند، از اقارب و دوستان خویش بپرسند و معلومات خویش را در صنف ارائه نمایند.

تاریخ اساطیری افغانستان (پیشدادیان، کیانیان و اسپه)

رسم، پهلوان مشهور شهناه

در تاریخ اساطیری افغانستان سه خانواده حادثه ساز وجود دارند که عبارتند از:

الف : پیشدادیان

هوشنگ اولین پهلوان اوستایی است که با دیوهای می جنگید و بر آنها حاکمیت داشت. هوشنگ از اولاده کیومرث بود، که سلاله پیشدادیان از نسل موصوف است. هوشنگ به نخستین قانون گذار شهر بخدي معروف شده است. بعد از هوشنگ، تهمورث به قدرت رسید که به نام شاه هفت کشور معروف بود.

بعد از تهمورث، قدرت به جمشید یا یما رسید که در تاریخ اساطیری افغانستان داستان های جذاب حماسی و عشقی دارد. از جمله داستان های معروف آن زمان، می توان از داستان رستم و سهراب، داستان کاوه آهنگر و غیره یاد کرد. داستان کاوه آهنگر بر وقایع ترتیب شده است که شخصی به نام کاوه آهنگر چرم آهنگری خود را به طوری بیرق بر سر نیزه بست و مردم را به دور خویش جمع کرد، و بر ضد ضحاک بر خاست و برخلاف ستمگری او طغیان کرد. که در نتیجه، ضحاک از بین رفت و کاوه آهنگر پیروز شد.

ب : کیانیان

خاندان کیانی، سلاله دیگر اساطیری افغانستان بوده که در بلخ قدیم حکمرانی داشتند. به استناد اوستا نخستین شاه این خاندان به نام کیقباد یاد شده است که به درخواست رستم پهلوان در بلخ بر تخت نشست و پانزده سال حکم راند.

بعد از آن پرسش کیکاووس بر تخت سلطنت تکیه زد و با عناصر خارجی جنگید و بر آنها غالب آمد. بعد از کیکاووس سیاوش به قدرت رسید. سیاوش یکی از مقتدر ترین شاهان این خاندان به حساب می‌رود. این شخص در جنگ با تورانیان از بین رفت. به تعقیب سیاوش پرسش به نام کیخسرو قدرت را در دست گرفت. موصوف نیز با تورانی‌ها به خاطر خون‌خواهی پدرش جنگید. در نهایت افراصیاب تورانی و برادرش را به زنجیر کشیده کشت.

ج: اسپه

بعداز خاندان کیانی سلاله دیگر در تاریخ اساطیری افغانستان به قدرت رسیدن که به نام خاندان اسپه شهرت یافته است. چون در اخیر نام هر شاه این سلا له، کلمه اسپه آمده است؛ لذا در متون تاریخی به نام خاندان اسپه مشهور شده است.

اولین شاه این خاندان که به قدرت رسید، لهراسپ نام داشت. لهراسپ مرکز را از بخدی به نوبهار بلخ آورد. او نیز توسط تورانی‌ها کشته شد. موصوف شخص بلند همت، عادل و پیرو آین زردشت بود. گویند که زردشت ۱۲ هزار نسخه کتاب خویش را نوشته بود که در آتشکده و هران نگهداری می‌شد. این معبد را گشتاسب در بلخ بنادرد بود.

بعد از گشتاسب شاهان دیگری ازین سلاله نیز به قدرت رسیدند که از جمله می‌توان نام‌هایی چون اسفندیار، داراب فرزند همای و غیره را نام برد.

خلاصه این که تاریخ اساطیری افغانستان عمدتاً بر سه منبع متکی می‌باشد که عبارتند از: متون اوستایی، شاهنامه فردوسی و داستان‌های شفاهی. داستان‌های شفاهی این دوران تاکنون نیز در میان مردم افغانستان سینه به سینه نقل شده و به اشکال گونه گون باقی مانده‌اند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به سه گروه تقسیم شوند، گروه اول خانواده‌های تاریخ اساطیری افغانستان را معرفی نمایند، گروه دوم شخصیت‌های مهم این سه خاندان کدام خانواده‌ها شامل اند؟ نام ببرند و گروه سوم بر مبنای عمدۀ تاریخ اساطیری افغانستان بحث نمایند.

سؤال‌ها

- ۱ - در تاریخ اساطیری افغانستان کدام خانواده‌ها شامل اند؟
- ۲ - اولین خانواده تاریخ اساطیر افغانستان به کدام نام یاد می‌شود؟
- ۳ - سه منبع عمدۀ تاریخ اساطیری افغانستان کدام‌ها اند؟

فعالیت خارج صنف

شاگردان از بزرگان خانواده خویش در مورد داستان‌های تاریخی بپرسند و معلومات خویش را در صنف بیان کنند.

افغانستان قدیم و روابط آن با بیگانه‌گان (هخامنشیان، یونانیان و موریاییان)

داریوش و خشایارشا

سکندر مقدونی

چندرا گوپتا

بعد از قرن ششم قبل از میلاد در افغانستان قدیم دولت مرکزی و حاکمیت سیاسی سراسری وجود نداشت. حکومت‌های محلی و خود مختار در گوشه و کنار افغانستان حاکمیت داشتند. در چنین حالاتی در غرب افغانستان امپراتوری جدید اساس گذاشته شد، که در تاریخ ایران به نام هخامنشیان یاد شده است. اساس این امپراتوری را کوروش نواسه آخرین شاه مادها در سال ۵۵۰ قبل از میلاد گذاشت.

هخامنشیان

نیروهای تحت فرمان کوروش در سال ۵۴۹ قبل از میلاد بعضی از ساحات شمالی افغانستان را مدت زمانی در سیطره خویش درآوردند. بعد از کوروش پرسش کمبوجیه قدرت را در دست گرفت. او زیادتر متوجه سرحدات غربی پارس بود، با فرعون مصر در آویخت و آن را مطیع خود ساخت. موصوف در راه بازگشت به پارس مرد. از مشاهیر سلاله هخامنشی‌ها داریوش اول، خشایارشاه، داریوش دوم، اردشیر دوم و اردشیر سوم به قدرت رسیدند که در سال ۳۳۱ قبل از میلاد امپراتوری هخامنشیان توسط اسکندر مقدونی سقوط داده شد.

یونانیان

اسکندر مقدونی امپراتوری هخامنشیان را از بین برد و در سال ۳۳۰ قبل از میلاد به سرزمین افغانستان قدیم هجوم آورد. اسکندر برای تسخیر افغانستان از راه هرات، کندهار و کابل به بگرام رسید و در آنجا یک سکندریه ساخت. بعد به ساحات شمالی افغانستان حرکت کرد و در ولایت تخار امروزی شهر آی خانم را بنیاد گذاشت. بعد از تصفیه شمال افغانستان، به سوی شرق حرکت کرد و از راه نورستان و کنر، به چترال رسید. در جنگ با یوسفزایی‌های کنر اسکندر در ناحیه پا زخم برداشت و مدت پنج سال در نقاط مختلف افغانستان جنگید. در برگشت از راه دریای سند به سوی مقدونیه، در مسیر راه بر اثر مريضی مalaria در سال ۳۲۳ قبل از میلاد مرد. بعد از اسکندر امپراتوری وسیع او بین قوماندان‌هایش تقسیم گردید.

موریاییان

موریاییان هند که اولین حاکم آن چندراغوبتا بود، مانند سایر بیگانگان بر قسمتی از سرزمین افغانستان قدیم زمانی دست یافتند که در امپراتوری یونانی تشتبه و پراکنده گی به وجود آمد.

سلط آنان، در افغانستان تا هنگام اعلام استقلال دولت مستقل یونان - باختی دوام نمود.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به سه گروه تقسیم شوند، گروه اول در مورد هخامنشیان، گروه دوم در مورد یونانی‌ها و گروه سوم در مورد موریاییان هندی بحث نمایند.

سؤال‌ها

- ۱ - در مورد هخامنشیان چه می‌دانید؟ بیان کنید.
- ۲ - یونانی‌ها چگونه به سرزمین افغانستان رسیدند؟
- ۳ - در مورد موریاییان هندی چه می‌دانید؟

فعالیت خارج صنف

شاگردان در مورد هخامنشیان، یونانیان و موریاییان معلومات جمع آوری نموده و در صنف بیان کنند.

دولت‌های مستقل یونان - باختری

مسکوکات یونانی

در درس گذشته مطالعه کردیم که قلمرو امپراتوری اسکندر میان قوماندانان یونانی تقسیم گردید. سلوکیدهای یونانی نیز قسمتی از امپراتوری اسکندر را در اختیار داشتند. آن‌ها شام و مربوطات آن را اداره می‌کردند. سلوکیدها شخصی به نام **دیویدیتس اول** را به حیث والی باختر توظیف نمودند. موصوف بعد از رسیدن به باختر، استقلال باختر و سعدیانه را اعلام کرد.

دوران حکمرانی دیویدیتس بین سال‌های ۲۴۵–۲۳۰ قبل از میلاد بود. بعد از او **دیویدیتس دوم** امور اداره باختر را در دست گرفت. موصوف با دولت تازه به استقلال رسیده اشکانیان روابط دوستانه برقرار نمود؛ زیرا هر دو دولت جدید برخلاف سلوکیدهای شام (سوریه) بودند.

ایوتیدیوم، مقتدر ترین شاه دولت یونان-باختری بود که در دوران حکم روایی خویش هجوم سلوکیدهای شامی را دفع و به مصالحه و مدارا عقب زد. موصوف قسمت‌های جنوب هندوکش را بدون جنگ از سلطه دولت هند آزاد ساخت. در قسمت‌های غربی تا حدود

توس پیش رفت. کاشغستان در شمال و بلوچستان در جنوب را نیز به افغانستان آن زمان ملحق ساخت. در همین دوره بود که باختر نام **هزار شهر** را در جهان آن زمان کسب نمود.

شاه دیگری یونان-باختری **دیمتروس** نام داشت. موصوف تا سند و نزدیک پنجاب پیش روی کرد و هندوستان شمالی را تا کناره‌های گنگاه تسخیر نمود. سرحدات امپراتوری

یونان - باختری از دشت‌های ایران (ساحات مرکزی ایران موجوده) الی حوزه گنگاه و از حوزه سیحون و جیحون تا بحر هند کشیده شده بود. فتوحات شاهان یونان - باختر الی سال‌های ۱۷۵ قبل از میلاد ادامه داشت.

هربیوکرات الهه خوشی یونانی از گنجینه بگرام
های یونان - باختری را از بلخ به بگرام انتقال داد و مسأله تا جای رسید که در سال ۷۰ قبل از میلاد اول ساک‌ها در

جنوب افغانستان به قدرت رسیدند و بعد شاخه‌یی از قبایل افغانستان به نام یوچی شهرت دارند بلخ را تصرف کردند و سلسله دولت‌های یونان - باختری را سقوط دادند.

ایوکراطید شاه دیگر یونان باختری بود. موصوف والی‌های را در امپراتوری خویش مقرر نمود که زمینه دولت‌های مستقل را در هند به وجود آوردند. از زمان به قدرت رسیدن ایوکراطید، سقوط دولت و امپراتوری یونان - باختری آغاز گردید. از یک طرف، حملات اشکانیان در غرب امپراتوری و از جانب دیگر قبایل سنتی در داخل کشور، پروسه از بین بردن و سقوط دولت‌های مستقل یونان - باختری را مساعد ساخت. دولت یونان - باختری در سال ۱۳۵ قبل از میلاد مرکز خویش را از بلخ به بگرام انتقال داد و مسأله تا جای رسید که در سال ۷۰ قبل از میلاد اول ساک‌ها در

یوچی‌ها که در تاریخ قدیم افغانستان به نام کوشانیان معروف هستند، امپراتوری بزرگی را به وجود آوردن که در درس سیزدهم آن را به تفصیل خواهید خواند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند. گروه اول در مورد به قدرت رسیدن و اعلان آزادی ساحات باختر و سعدیانه و گروه دوم در مورد شاهان مشهور این سلسله، معلومات خویش را در صنف ارائه نمایند.

سؤال‌ها

- ۱- در مورد ایوتیدیوم چه می‌دانید؟
- ۲- دیمتریوس کی بود و در مورد کار نامه‌های او چه می‌دانید؟
- ۳- زوال امپراتوری یونان - باختری چگونه آغاز گردید؟

فعالیت خارج صنف

شاگردان در مورد دولت یونان باختری یک مطلب تهیه نمایند.

مشخصات هنری - فرهنگی دوره یونان - باختری

مسکوکات شاهان یونان باختری

هم زمان با هجوم نظامی اسکندر، با عساکر یونانی، هنرمندان، دانشمندان و سایر اهل پیشه نیز به سرزمین‌های مفتوحه از جمله افغانستان آمدند. ایجادات و ابداعات این هنرمندان با فرهنگ سرزمین‌های شرقی به خصوص مردم قدیم افغانستان یکجا شده و صبغه افغانی به خود گرفت.

وضع اقتصادی دوران یونان - باختری رشد مناسب داشت. روابط تجاری، پیشه‌های متنوع صنعتی، مالداری و آبیاری انکشاف قابل ملاحظه کرده بود. ایوقیدیم سکه‌های ساخته شده از طلا و نقره را بنام خود ضرب نموده است که نماینده‌گی از وضع خوب و مناسب اقتصادی زمانش می‌نمایند. راه‌های تجاری باز گذاشته شده بود و امنیت راه‌های کاروان رو تأمین می‌گردید. ساحات مختلف کشور توسط والیان که غالباً شهزاده‌گان بودند، اداره می‌گردید.

ادامه حاکمیت شاهان یونان - باختری برای مدت تقریباً ۱۴۰ سال، اثرات بزرگی بر ترویج فرهنگ جدید بر جا گذاشت که از جمله می‌توان به ترویج صنایع مختلف، ایجادات هنری، زبان، رسم الخط و جنبه‌های دیگر فرهنگی یاد کرد. این همه اثرات فرهنگی در سرتاسر قلمرو امپراتوری یونان - باختری با عناصر محلی یکجا شده و فرهنگ خاص را به وجود آورده بود که به نام مدنیت یونان - باختری در تاریخ قدیم شهرت یافته است.

در یکی از کتیبه‌های دوران یونان - باختری که در آی خانم به دست باستان‌شناسان رسیده است، چنین می‌خوانیم:

در زمان طفولیت تریبه خوب بگیر.
در جوانی بر خواهش خویش حاکم باش.
در پخته سالی راستکار باش.
در پیری اندرز دهنده باش.
در روزهای واپسین زنده‌گانی، بدان که چگونه بدون افسوس بمیری.

اثرات یونانیان در امور ساختمانی و عمرانی نیز محسوس بود. مراکز اداری و نظامی خویش را بیشتر در مقاطع دریاها می‌ساختند. نمونه‌های این گونه عمارت‌ها در بقایای **بگرام** و **ای خانم** دیده می‌توانیم. در ساختمان‌ها شیوه تدافعی مدنظر گرفته می‌شد. برج‌های مراقبتی، خندق‌های دفاعی و سدهای گونه گون را در ساختمان‌ها مدنظر داشتند.

به عقیده مؤرخان نفوذ یونانی‌ها تا قرن هفتم میلادی در افغانستان دوام کرد. این اثرات در بخش رسم الخط و هنر چشم گیر بود. کتیبه‌های متعدد که در نقاط مختلف به دست آمده، این ادعا را تایید می‌نمایند. هنر مجسمه سازی، رسامی و نقاشی بروزوف شیشه‌یی، اشکال و نمونه‌های یونانی در ساختمان‌ها و عمارت‌ها، تا زمانه‌های زیاد در افغانستان قدیم معمول بود.

خلاصه این که در مدت تقریباً ۱۴۰ سال اقتدار شاهان یونان - باختری، که در مجموع ۳۶ تن از پادشاهان و یک ملکه از این سلسله در باختر و هند قدیم حکم رانده اند، همه آن‌ها به توسعه فرهنگ یونانی در سرزمین باختر و هند پرداخته‌اند. باید به یاد داشت که فرهنگ یونانی‌ها به صورت تغییر ناخورده در این سرزمین مروج نشده است؛ بلکه با فرهنگ سر زمین افغانستان قدیم یکجا شده و نوع جدیدی از فرهنگ را به میان آورد که به نام مدنیت یونان - باختری یاد شده است.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند. گروه اول در مورد وضع اقتصادی دوران یونان باختری معلومات ارائه نمایند و گروه دوم درباره یکجا شدن فرهنگ دوران یونان - باختری صحبت نمایند.

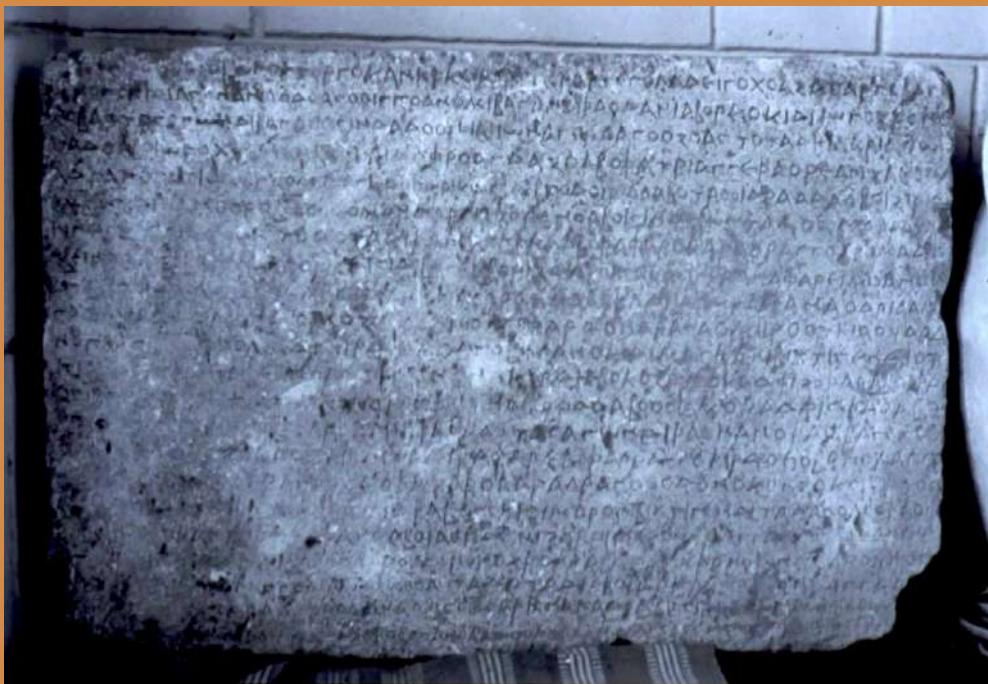
سؤالات

- ۱ - در مورد وضع اقتصادی دوران یونان باختری چه می‌دانید؟
- ۲ - نمونه‌های اثرات ساختمان‌های یونانی در کدام ساحت به نظر می‌رسد؟
- ۳ - کدام نوع رسم الخط در دوران یونان - باختری مروج بود؟

فعالیت خارج صنف

شاگردان در محلات زیست خویش قصه‌های سکندر و یا یونانیان را از بزرگان بپرسند، معلومات به دست آورده را در صنف به دیگران بگویند.

آیا در مورد سلاله کوشانیان آگاهی دارید؟

کتیبه رباطک

در کتیبه رباطک، علاوه بر مطالب دیگر در مورد شجره کوشانیان چنین آمده است که: کجولاکدفیسیس پدر بزرگ، ویماتگتو پدر کلان و ویماکدفیسیس پدر کنشکا است. در کتیبه رباطک، شهرهای سرحدی امپراتوری کوشانیان نیز آمده است که به گونه مثال، آخرین شهر جنوبی امپراتوری کوشانیان به نام چمپا یاد شده است.

مجسمه کنشکا

تأسیس دولت کوشانی

در حدود پنجاه سال قبل از میلاد، قبائل کوچی با همکاری مخالفان داخلی، دولت یونان - باختری را از بین بردن. بلخ را تصرف نمودند و سرانجام اساس امپراتوری جدیدی را که به طور کامل صبغه افغانی داشته به وجود آورden. موثق ترین معلومات پیرامون کوشانیان را می‌توان از نوشه‌های کتیبه رباطک به دست آورد. کتیبه رباطک در سال اول امپراتوری کنشکا نوشته شده است. این کتیبه معلومات مفید و مهم در رابطه با

امپراتوران کوشانی و حدود امپراتوری آن‌ها را دارد.

کجولا کد فیسیس مؤسس امپراتوری کوشانیان بود. موصوف چهار ولایت بزرگ در اطراف بلخ را با هم متحد ساخت. در حدود سال ۴۰ میلادی ساحات کابل و غزنی را فتح نمود. کجولا کد فیسیس ۴۰ سال بر قلمرو آریانای قدیم و باخته حکمرانی کرد. موصوف در طی این مدت توانست بقایای شاهان یونانی و باخته را از بین ببرد. تعداد زیادی از مسکوکات کجولا کد فیسیس از مس ساخته شده است. در مسکوکات القاب زیادی؛ مانند: دیندار، شنهشاه، وغیره حک شده است. موصوف به عمر ۸۰ ساله‌گی چشم از جهان بست. بعد از کجولا کد فیسیس قدرت به ویما تکتو رسید. بنا بر نوشته کتبیه رباطک ویما تکتو پسر کجولا کد فیسیس می‌باشد.

بعد از ویما تکتو پسرش ویما کد فیسیس تا سال ۱۲۷ میلادی حکمرانی کرد. ویما کد فیسیس نخستین شاه کوشانی بود که حدود کشور را تا دریای گنگا در جنوب وسعت داد. ویما کد فیسیس با کشور چین روابط دوستانه داشت و به دربار تراجان امپراتور روم سفیری فرستاد و با آن‌ها روابط تجاری و اقتصادی را محکمتر نمود. در مسکوکات این دوره اثرات هنر سکه سازی روم معلوم است.

مسیر راه ابریشم

بعد از ویما کدفیسیس اداره کشور به پسرش کنشکا تعلق گرفت. کنشکا مردی مقتدر و امپراتور نامور تاریخ قدیم افغانستان است. حدود امپراتوری کنشکا شرقاً به بنارس هندوستان و غرباً به امپراتوری پارت‌ها و شمالاً تا کاشغر و یار کند می‌رسد. موصوف روابط تجاری در شرق با چین و در غرب با روم برقرار نموده بود و راه مشهور ابریشم در زمان کوشانیان و به خصوص در زمان کنشکا به شهرت جهانی رسید. به منظور اداره امپراتوری خویش، دو مرکز اداری داشت که در زمستان پیشاور و در تابستان بگرام را تعیین نموده بود. کنشکا در سال ۱۴۷ میلادی چشم از جهان پوشید. پسران وی امپراتوری بزرگ پدر خویش را بین خود تقسیم نمودند. در هر گوشه کسی به قدرت رسید.

آخرین امپراتوری که بر قلمرو امپراتوری کوشانیان حاکمیت کامل داشت، به نام **واسشکا** یا **واسودیوا** یاد شده است. موصوف در سال ۱۸۲ میلادی زمام امور امپراتوری را در دست گرفت. با وصف آنکه بعد از واسودیوا امپراتوری بزرگ کوشانیان در میان شهزاده‌گان به حاکمیت‌های محلی مبدل گشت؛ ولی حاکمیت کوشانیان بر قلمرو امپراتوری اش تا سال ۲۵۰ میلادی ادامه داشت.

بعد از تضعیف اداره مرکزی امپراتوری کوشانی، زمینه برای سرکشی حکام و امرای محلی مساعد گردید و در نتیجه فشارهای نظامی سلاله ساسانی‌ها از یک طرف و عدم مرکزیت نیرومند در داخل کشور، زمینه برای به قدرت رسیدن امرای محلی و بعد امپراتوری یفتلی‌ها مساعد گردید.

مهمترین امپراتوران کوشانی‌ها به ترتیب زمان

شماره	نام امپراتور	زمان حکمرانی	مشخصات و ممیزات آن دوره
۱	کوجولا کدفیسیس	از سال ۴۰ الی ۸۰ میلادی	مؤسس امپراتوری کوشانیان که ۴۰ سال بر قلمرو آریانای قدیم و باخته حکمراند.
۲	ویما تکتو	از سال ۸۰ الی ۱۰۵ میلادی	این امپراتور کوشانی برای اولین بار توسط کتبیه رباطک معرفی گردید. کتبیه رباطک در سال ۱۳۷ شمسی در ساحت سمنگان و بغلان کشف گردید.
۳	ویما کدفیسیس	از سال ۱۰۵ الی ۱۲۷ میلادی	اولین امپراتور کوشانی بود که سرحدات کشورش تا دریای گنگار رسید و سفیری به دریار ترا جان امپراتور روم فرستاد.
۴	کنشکا	از سال ۱۲۷ الی ۱۴۷ میلادی	بزرگترین امپراتور سلاطه کوشانی شمرده شده که وسعت امپراتوری اش از شرق و جنوب تا گنگا و بنارس هند، از طرف غرب امپراتوری پارت‌ها، از جانب شمال کاشغر و یارکند می‌رسید.
۵	واسودیوا (واسشکا)	از سال ۱۸۲ الی ۲۲۰ میلادی	آخرین امپراتور کوشانی که بر تمام قلمرو امپراتوری بزرگ حکمرانی نمود. بعد از واسودیوا، امرای محلی حاکمیت مرکزی را به خطر انداختند و حکومات محلی نیز و مندتر گردیدند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند. گروه اول در مورد کتبیه رباطک معلومات بدهنند و گروه دوم در مورد امپراتوران مهم دوران کوشانیان معلومات خویش را به صنف ارائه نمایند.

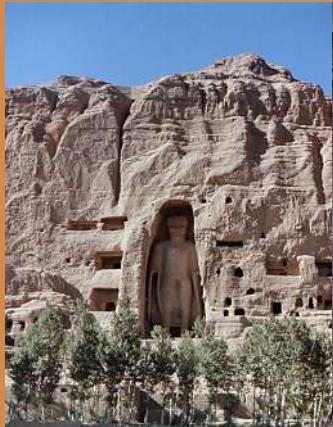
سؤال‌ها

- ۱ - موثق‌ترین معلومات در مورد کوشانیان را می‌توان از کتبیه..... به دست آورد.
- ۲ - اولین امپراتور کوشانیان به نام..... یاد می‌شد.
- ۳ - در مورد بزرگترین امپراتور کوشانیان چه معلومات دارید؟

فعالیت خارج صنف

شاگردان عکس‌های مسکوکات و یا مجسمه‌های دوران قبل از اسلام در افغانستان را در نشرات بیابند و آنرا به صنف بیاورند.

بگرام مرکز سیاسی امپراتوری کوشانی

بامیان

هله

بگرام

چنانچه در درس قبلی خواندیم، کوشانیان قلمرو وسیع امپراتوری خویش را از دو مرکز سیاسی پشاور و بگرام اداره می کردند. در این درس مختصر، بگرام، به حیث مرکز سیاسی امپراتوری کوشانیان و بعد هده، به حیث مرکز فرهنگی کوشانیان و بامیان را به حیث محل تربیت بودایان معرفی می نماییم.

بگرام کنونی که به فاصله چهل میل به طرف شمال شهر کابل قرار دارد، دوهزار سال قبل، مرکز تابستانی امپراتوری کوشانیان بود. اساس این شهر به حیث مرکز نظامی توسط اسکندر در قرن سوم قبل از میلاد گذاشته شده بود. در آن زمان بگرام را اسکندریه قفقازیه می نامیدند.

در حفريات بگرام علاوه بر بقایای ساختمان‌ها، هزارها آثار و اشیایی انتیک و تاریخی کشف گردید. مطالعه بقایایی ساختمان‌ها روشن می نمایند که پلان ساختمان شهر بگرام بر بنیاد سیستم دفاعی طرح شده بود. علاوه بر آن خصوصیات محلی در آن معلوم است، مشخصات ساختمان‌های یونانی نیز در آن دیده می شود. برای اعمار شهر، محلی در نظر گرفته شده که دو دریا باهم یکجا شده است. انتخاب این گونه محلات برای اعمار ساختمان‌ها یکی از خصوصیات کارهای عمرانی یونانیان بود. علاوه بر آن شهر دارای حصار و دیوارهای عریض با برج‌های تدافعی ساخته شده بود. آثار و اشیای زیاد انتیک و تاریخی بعد از حفريات سال ۱۹۳۷ میلادی کشف گردید. این آثار عبارت بود از: قطعاتی از صندوقچه‌های لاکی چینی، مجسمه‌های کوچک مسی و برنزی، ظروف یونانی و رومی، قطعات گچی، عده‌یی زیاد قطعات عاج هندی وغیره. همه این آثار از لحاظ هنری ظریف و از لحاظ تعداد، منحصر به

خاندان شاهی کوشانیان بوده است.

آثار و اشیای کشف شده به صورت واضح دو مطلب را روشن می نماید، اول این که، روابط تجاری کوشانیان با کشورها و مناطق دور دست تامین شده بود. کاروان‌های تجارتی از روم به چین از طریق راه ابریشم می رسید و عمدۀ ترین قسمت این راه بین‌المللی از امپراتوری کوشانیان می گذشت.

مطلوب دوم این که بگرام به حیث مرکز سیاسی یکی از امپراتوری‌های بزرگ آن زمان نقش بس عمدۀ در آمد و رفت داشته است.

مجسمه عاجی کشف شده از بگرام

مدال زیوس ساخته شده از گچ (بگرام)

فعالیت داخل صنف

شاگردان در دو گروه تقسیم شوند. گروه اول در مورد سیستم دفاعی شهر بگرام بحث نمایند و گروه دوم در مورد تاریخچه شهر بگرام معلومات به صنف ارائه نمایند.

سؤال‌ها

- ۱ - در سال..... میلادی حفریات در بگرام آغاز گردید.
- ۲ - پلان ساختمان بگرام بر بنیاد سیستم..... طرح شده بود.
- ۳ - در مورد کاروان‌های تجارتی در زمان کوشانیان چه معلومات دارید؟

فعالیت خارج صنف

شاگردان در مورد راه‌ها و نحوه تجارت قدیم از بزرگان خویش بپرسند و معلومات به دست آورده را در صنف ارائه نمایند.

هده، مرکز فرهنگی امپراتوری کوشانیان

معبد در هده

هده تاریخی در سمت جنوب غربی شهر جلال آباد به فاصله تقریباً ۱۰ کیلومتری موقعیت دارد. این محل باستانی، در تاریخ قدیم افغانستان به حیث یکی از مراکز مهم فرهنگی نقش بس بزرگی داشته است. این ساحة قدیمی، در متون تاریخی از جانب سیاحان و زیارت کننده‌گان به گونه مکرریاد شده است. فاهیان زائر چینی هده را هیلو نامیده است. هیونتسلنگ نیز از هده به حیث یک مرکز فرهنگی یاد کرده است.

در جریان حفریات باستان‌شناسان آثار و اشیای زیادی کشف گردید که نماینده‌گی از هنر، مذهب و ساختمان‌های مذهبی جمعیت‌های آن زمان می‌کند.

هده در زمانه‌های قدیم مبدأ نوآوری‌ها بود. به حمایت مردم هده، طریقہ جدید مذهب بودایی به نام **هینایانا** که معنای عزاده بزرگ دارد، رایج شد. برای اولین بار در هده زمینه ساختن مجسمه‌های بودایی مساعد گردید. به عقیده دانشمند انگلیسی سرجان مارشال مجسمه‌های ساخته شده در هده بیش تر چهره‌ها و هیکل‌های تیپ آریایی (کوشانی و اسکایی) داشتند. این

گونه فعالیت‌ها، هده را به حیث مرکز فرهنگی در تاریخ قدیم افغانستان معرفی نموده است. هده، یکی از مراکز مهم هنری مکتب گندهارا می‌باشد. سبک هنری گندهارا در تمام حوزه آسیای میانه و هند قدیم شهرت دارد. در این سبک هنری بیشتر ساختن مجسمه‌های بودا از همه اولتر جلب توجه می‌نمایند. مکتب گندهارا ترکیب دو سبک هنر بود. در مراعات موازنۀ ساختمانی، در مجسمه‌ها سبک‌های یونانی به کار گرفته بود، در حالی که شکل و هویت معنوی را از مذهب بودایی هندی گرفته بود.

در هده انواع و اشکال گونه گون هنری و ساختمانی را داریم که ارزش خاص دارند. هیکل‌های ساخته شده از گچ، تازه گی بس بارز از انواع هیکل‌های ساخته شده در حوزه هند داشتند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند. گروه اول در مورد نوآوری‌های هده و گروه دوم در مورد مکتب گندهارا، معلومات خویش را به صنف ارائه نمایند.

سؤال‌ها

- ۱ - چرا هده قدیم را مرکز فرهنگی نامیده اند؟
- ۲ - مکتب گندهارا از کدام سبک و هنر ترکیب شده است؟
- ۳ - هله در زمانه‌های قدیم به چه نام یاد می‌شد؟

فعالیت خارج صنف

شاگردان در مورد هده واقع در ننگرهار از بزرگان خویش پرسند و معلومات خویش را در صنف بیان نمایند.

بامیان مرکز عقیدتی امپراتوری کوشانی

تصویری از نقاشی رنگه در سمجھ‌های بامیان

ولایت بامیان، به نسبت داشتن آثار زیاد تاریخی و هنری در اداره بین‌المللی میراث فرهنگی جهان در سال ۲۰۰۳ میلادی ثبت شده است. بامیان تاریخ طولانی دارد، که ریشه‌هایش به دوره‌های قبل از میلاد و قرن اول میلادی می‌رسد.

یکی از مسافران چینی به نام هیونتسنگ در قرن ششم میلادی از بامیان دیدن نموده و در مورد آن مطالب سودمندی را نوشته است. در یکی از یادداشت‌های این زایر چینی آمده است که: «شهر بامیان مرکز مهم بودایی است. ده‌ها مدرسه بودایی در این شهر وجود دارد که شاگردان را تربیه می‌نماید. تعداد استادان این مدرسه‌ها به هزاران تن می‌رسد. زیارت کننده‌گان از جاهای دور، از کشورهای مختلف به این مرکز مذهبی می‌آیند.»

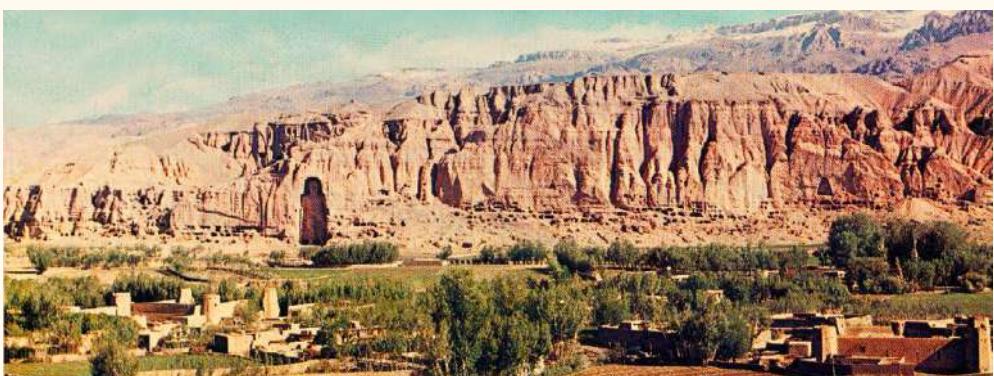
در بامیان، بیشترین مجسمه‌های دوران بودایی باقی مانده است. این مجسمه‌ها به اندازه‌های کوچک و بزرگ ساخته شده‌اند. بزرگترین مجسمه که به نام **صلصال مشهور** است به بلندی پنجاه و پنج متر در بدنه کوه ساخته شده است و مجسمه دیگری که بلندی آن به سی و پنج متر می‌رسد و به نام **شمامه** یاد می‌شود نیز، در فاصله تقریباً یک کیلومتری دورتر از صلال ساخته شده است. در کنار آن مجسمه‌های خورددیگر نیز ساخته شده‌اند که بقایای آن‌ها در سمجھ‌های اطراف این دو مجسمه بزرگ وجود دارند. در سمجھ‌های بامیان علاوه بر

مجسمه‌ها، تصاویر و نقاشی‌های مرغوبی نیز کار شده است که ارزش تاریخی و هنری آن زیادتر است.

در این نقاشی‌ها در کنار رنگ‌های دیگر، رنگ‌های روغنی نیز کار گرفته شده است، نگاره‌های یاد شده در جهان از قدیمی ترین نقاشی‌هایی است که در آن رنگ روغنی به کار رفته است.

اهمیت بامیان از لحظه اقتصادی نیز قابل توجه می‌باشد. در زمانه‌های قدیم شاخهٔ جنوبی راه ابریشم از بامیان می‌گذشت و در آن، کاروان‌هایی در رفت و آمد بودند و امتعهٔ تجاری از هند به بلخ و از بلخ به هند، از همین راه عبور می‌کرد.

آنچه به وضاحت باید یادآور شد این است که بیشتر مسافران این کاروان‌ها، زیارت کنندهٔ گان، و شاگردانی بودند که برای ادائی مراسم مذهبی و یا یادگیری اصول آین بودایی به بامیان می‌آمدند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند. گروه اول در مورد آثار مهم تاریخی بامیان در صنف معلومات ارائه نمایند. گروه دوم در مورد نوشتهٔ هیونتسنگ در صنف توضیحاتی را ارائه نمایند.

سؤال‌ها

- ۱ - هیونتسنگ در مورد بامیان چه نوشه است؟
- ۲ - در مورد نقاشی‌های رنگه بامیان چه معلومات دارید؟
- ۳ - بامیان از طرف..... به حیث یک حوزهٔ میراث‌های فرهنگی جهان ثبت و پذیرفته شده است.

فعالیت خارج صنف

شاگردان از والدین خویش در مورد مجسمه‌های بزرگ بامیان پرسند و معلومات به دست آورده را در صنف ارائه نمایند.

آیا یفتلی‌ها را می‌شناسید؟

مسکوکات شاهان یفتلی که در افغانستان کشف گردیده اند

مجسمه سوریا مکشوفه از کوتول خیر خانه کابل

قبل از آن که یفتلی‌ها به حیث دولت نیرومند بر اوضاع افغانستان قدیم حاکم شوند، در غرب افغانستان امپراتوری ساسانیان اساس گذاری شده بود. بعد از حاکمیت واسودیوا در افغانستان امپراتوری کوشانیان به حکومت‌های محلی و پراکنده گی مواجه شده بود. در این فرصت ساسانیان بعضی از ساحات امپراتوری کوشانیان را در جنگ‌های وقفه‌بی تصرف کردند و بعد از مدتی در نتیجه مقاومت‌های مردم عقب نشستند. در این پیشروی‌ها و عقب نشینی‌های ساسانیان، زمینه برای حاکمیت یفتلی‌ها در افغانستان مساعد گردید.

یفتلی‌ها در ساحات شمال هندوکش زمینه قدرت نمایی را یافتند. آن‌ها در متون تاریخی به نام‌های هفتالی‌ها، یفتلی‌ها، خوینت‌ها و اعراب آن‌ها را هیاطله یاد کرده اند. مؤرخ بیزانسی به نام پروکیوپیس که در زمان یفتلی‌ها زنده گی می‌کرد، در مورد آن‌ها می‌نویسد: هفتالی‌ها با نزاد زرد متفاوت بودند، آن‌ها سفید پوست و در عین حال مهدب بودند.

اولین شاه یفتلی‌ها به نام اینفنا لیتو معروف شده است که در سال ۴۲۵ میلادی تاج شاهی را در تخار کنونی برسر نهاد. ساحة حاکمیت موصوف از بدخشان تا بلخ و سغدیانه می‌رسید. به تعقیب آن پرسش اخشنور به قدرت رسید. موصوف هرات را نیز شامل قلمرو خویش نمود. در یکی از جنگ‌ها با ساسانیان اسیر گشت، ولی فیروز شاه ساسانی موصوف را برای این که همیشه مطیع باشد، بخشید. این کار فیروز شاه نتیجه نداد، بر عکس اخشنور چهار بار دیگر با فیروزشاه برای دفاع از سرزمین خویش جنگ کرد که به نفع یفتلی‌ها تمام شد. اخشنور به طور مسلسل به وسعت

امپراتوری خویش سعی کرد، ساحات جنوب هندوکش از قبیل کابل، غزنه و هلمند را نیز تحت اداره خویش در آورد. بعد از آن علدهی زیادی از قبایل یافتلی در ساحات جنوب هندوکش مسکن گزیدند. این قبایل بعدها به نام زابل شاهان، در تاریخ قدیم افغانستان نقش بزرگی داشتند. نامهای تورا مانا و مهراکولا در تاریخ یافتلی‌ها بس مهم پنداشته شده‌اند.

تورامانا ساحه امپراتوری یافتلی‌ها را تا هند شمالی رسانید. موصوف برای تصرف ساحات هند لشکر خویش را در سیالکوت تهیه نمود و ساحات؛ مانند: سکاندا و گوپتا را تصروف کرد. در کتیبه گوالیار نام او را تورا مانا مها راجاه، شاه زابلی نوشته‌اند. بعد از تورامانا پرسش مهراکولا به قدرت رسید. موصوف نیز در وسعت امپراتوری کوشید و ساحات زیادی را تحت اداره خویش درآورد. بقایای گوپتاها را در هند مرکزی از بین برد، ولی مدتی نگذشت که بقایای گوپتاها بار دیگر باهم متحد شده و در سال ۵۲۸ میلادی حاکمیت یافتلی‌ها را در هند مرکزی به خطر مواجه کرد.

یافتلی‌ها برخلاف مذهب بودایی بودند، تعداد زیادی از معابد بودایی را ویران کردند. آن‌ها به روشنی عقیده داشتند و آفتاب را می‌پرستیدند. در کتبه‌ها و مسکوکات دوران یافتلی‌ها این مطلب روشن است. در مسکوکات یافتلی‌ها چهره‌های با قد بلند، بینی رسما و چهره‌تیپ افغانی حک شده‌است. گوشواره‌ها داشتند و لباس کاملاً تیپ کوچی‌های امروزی را دارا بودند. در مسکوکات آن‌ها از معابد زور و سور یادآوری شده که به معنای آفتاب پرستی بود و ترسیم آتشکده‌ها را نیز در مسکوکات انکاس داده‌اند. مجسمه رب النوع آفتاب (مجسمه سوریا) در کوتل خیر خانه یکی از نمونه‌های برجسته آن زمان می‌باشد.

خلاصه این که یافتلی‌ها و بقایای کوشانی؛ مانند: زابل شاهان، کابل شاهان، شیران بامیان، سوریان وغیره الى آمدن لشکر مسلمانان بر ساحات مختلف افغانستان حکمرانی داشتند. در این مدت که گاهی اعراب بر ساحات مختلف افغانستان حاکم می‌شدند و گاهی امرای محلی حدود دو صد سال را در بر گرفت، تا این که زمینه برای تأسیس حکومت‌های مستقل اسلامی افغانستان مساعد گردید.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند. گروه اول در مورد اوضاع سیاسی یافتلی‌ها بحث نمایند و گروه دوم در مورد وضع مذهبی یافتلی‌ها به صنف معلومات ارائه نمایند.

سؤال‌ها

- ۱ - یافتلی‌ها را به کدام نام‌ها یاد کرده‌اند؟
- ۲ - در مورد مهراکولا چه می‌دانید؟
- ۳ - در مورد مذهب یافتلی‌ها چه می‌دانید؟

فعالیت خارج صنف

شاگردان در محل زیست از ملا امام خویش در مورد ادیان منسوخ شده از جمله آفتاب پرستی بپرسند و معلومات خویش را در صنف بیان کنند.

فصل سوم

تمدن‌های جهان باستان

- آیا در مورد تمدن مصر قدیم معلومات دارید؟
- با قدیم ترین تمدن بین النهرین آشنا شوید!
- آیا از تمدن فارس آگاهی دارید؟
- با تمدن هند آشنا شوید!
- آیا از تمدن چین آگاهی دارید؟
- آیا می‌دانید تمدن یونان چگونه آغاز گردید؟
- آیا می‌دانید که امپراتوران روم را حکمرانی اروپا می‌گفتند؟

اهداف فصل سوم

در این فصل، شاگردان مشخصات تمدن مصر و بین‌النهرین را می‌آموزنند، با تمدن فارس آشنا می‌شوند، تمدن هند را یاد می‌گیرند، با تمدن چین آشنا می‌پیدا می‌کنند، با تمدن یونان آشنا می‌شوند و نیز در مورد تمدن روم معلومات حاصل می‌کنند.

ایا در مورد تمدن مصر معلومات داردید؟

اهرام مصر

کشور مصر در افريقا واقع است. مؤرخان باور دارند که دریای نیل عامل مهمی در ايجاد مدنیت بشری در مصر بود. در عصر باستان، مردم مصر برای اولین بار توانستند خط تصویری را به وجود آورند. در اين خط هر علامت برای يك بيان تعين شده بود، يوناني ها اين خط را هيروغليف ناميده اند، که معنای آن حکاکي مقدس می باشد. اين خط را بر روی سنگ، چوب، پوست و پارچه های بافت شده می نوشتند. پاپیروس (نام پاپیروس از گیاهانی گرفته شده است که در کنار دریای نیل می روید) برای نوشتن اين خط زياد به کار گرفته می شد. هنر معماري در مصر، يكى از عجایب جهان باستان شمرده شده است. اهرام مصر نمونه بسیار خوبی از اين گونه معماری می باشد. بزرگترین هرم در مصر به نام کیوپس یاد شده که در طول بیست سال اعمار گردید.

در مصر قدیم بیشترین بحث در مورد فرعون ها می باشد. مصری ها شاهان خویش را فرعون یا خاندان بزرگ می گفتند.

در مصر قدیم از خانواده باستان تا دوران سوم فرعون ها طور عموم نزد شاه (فرعون) حاکمیت داشتند. مصری ها روابط تجاری را با همسایه گان خویش وسعت داده بودند، ثبوت اين مطلب موجودیت سنگ های لاجوردی افغانستان در مصر است که سه هزار سال قبل از

میلاد به آنجا رسیده است. آخرین فرعون مصری پسماتیک، بود که به وسیله هخامنشی‌ها در سال ۵۲۵ قبل از میلاد سقوط نمود. هخامنشیان توسط یونانی‌ها در سال ۳۳۶ ق.م. سقوط داده شد و یونانی‌های مصری به وسیله رومی‌ها عقب زده شد و رومی‌ها توسط سپاه مسلمین در قرن هفتم میلادی به شکست مواجه گردیدند.

فرعون مصری

شماره	اسمای خاندان‌ها	زمان حاکمیت
۱	خاندان‌های باستانی	۳۲۰۰ الی ۲۶۶۵ قبل از میلاد
۲	خاندان اولی فرعون‌ها	۲۱۵۵ الی ۲۶۶۴ قبل از میلاد
۳	سقوط خاندان اولی فرعون‌ها	۲۱۵۴ الی ۲۰۵۲ قبل از میلاد
۴	دومین دوره فرعون‌های	۲۰۵۲ الی ۱۷۸۶ قبل از میلاد
۵	سقوط دومین دوره فرعون‌ها	۱۷۸۵ الی ۱۵۵۴ قبل از میلاد
۶	دوران سوم فرعون‌ها	۱۵۵۴ الی ۱۰۷۵ قبل از میلاد

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند. گروه اول در مورد خط تصویری، معلومات خویش را به صنف ارائه نمایند و گروه دوم در مورد پیشرفت ساختمنی مصری‌ها به صنف معلومات ارائه نمایند.

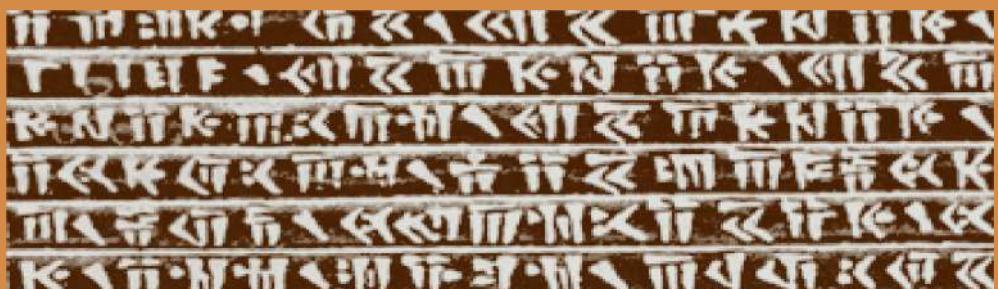
سوال‌ها

- ۱ - در مورد خط مصری چه می‌دانید؟
- ۲ - در مورد معماری مصری‌ها معلومات خویش را بیان کنید.
- ۳ - در مورد روابط تجاری مصری‌ها چه می‌دانید؟

فعالیت خارج صنف

شاگردان از بزرگان خویش قصه‌های مصریان را بپرسند و معلومات به دست آورده خویش را در صنف بیان کنند.

باقدیمی ترین تمدن بین النهرين آشنا شوید!

نمونه خط میخی

شاه اشور بنیاپال

حوزه جغرافیایی بین دو دریای **دجله** و **فرات** را بین النهرين می گویند. مؤرخان به این باور اند که قدیمی ترین تمدن در بین النهرين ایجاد شده است. کناره های دریاهای دجله و فرات زمینه های خوبی برای رشد و انکشاف تمدن داشت، تعدادی از باستان شناسان به این باور اند که حادثه تاریخی طوفان فوح علیله در بین النهرين واقع شده است.

قدیمی ترین محل در بین النهرين به نام قل حسونا یاد می شود. این محل باستانی پنج هزار سال قبل از میلاد قریبی یی بزرگی بود که ساکنان آن با کشت و زرع نباتات آشنا یی داشتند. آن ها به نسبت از دیاد نفووس به ساحات جنوبی بین النهرين مهاجرت کردند و در آن جا زمینه تمدن جدید به نام تمدن سومری ها را گذاشتند. اولین بار خط و کتابت را به وجود آوردنند که به نام **خط میخی** یاد می شود.

یکی از محلات مهم تاریخی دیگر در بین النهرين آشور می باشد. شاهان مقتدری در این مرکز سیاسی روی کار آمدند و ساحات زیادی را تحت کنترول در آوردنند. اولین شاه آشوری ها به نام سارگون اول یاد شده است. موصوف حدود (۹۰۰) نهصد سال قبل از میلاد شهر اور را در دست گرفت. همین سلسله ادامه یافت و تا قرن ۷ قبل از میلاد بر ساحات مختلف

بین النهرين حاکمیت داشتند. پادشاه دیگر آشور به نام آشور بناپال یاد شده که ساحات وسیع را در اختیار داشت. چندین بار با ایلامیان در گیرشده و بالآخره بر آنها پیروز شد و ساحات تحت اداره آنها را در قلمرو خویش در آورد.

شهر دیگر تاریخی در بین النهرين به نام بابل یاد شده است. حاکمان بابل بر همه ساحات بین النهرين حاکمیت داشتند. مؤرخان دوران حکمرانی بابلی‌ها را به سه مرحله تقسیم نموده اند. مهم ترین امپراتور مرحله اول به نام **حمورابی** یاد شده است. حمورابی قانون برای مردم خویش وضع نمود. در این قانون به همه جهات زنده‌گی مردم توجه صورت گرفته بود. از مجازات تا نظام زراعی و مسافرت‌ها در سرزمین حمورابی، همه را در این قانون گنجانیده بود. مرحله دوم بابلی‌ها از اقتدار قوم **کاسی‌ها** آغاز می‌شود. کاسی‌ها سلسله حمورابی را سقوط دادند و تا پنجم‌صد سال بر قلمرو بین النهرين حاکمیت داشتند. آنها شهرهای بزرگ بین النهرين و بیرون از حوزه بین النهرين را تحت اداره خویش درآوردند. شهرهای ایلام و شوش را نیز گرفتند. در حدود قرن یازده قبل از میلاد باشندۀ گان شهر ایلام در یک حمله نیرومند، حاکمیت کاسی‌ها را خاتمه دادند.

مرحله سوم بابل از زمان به قدرت رسیدن **کلدانی‌ها** شروع می‌شود. در این زمان افسر نظامی کلدانی‌ها به نام **نبیولاصر** در آغاز قرن ششم قبل از میلاد بر بابل حاکم گردید. آخرین شاه این سلسله به نام **بخت نصر** یاد شده است که ساحات یهودیه فلسطین را نیز تحت اداره خویش درآورد. بعد از بخت نصر حاکمیت کلدانی‌ها توسط **هخامنشیان** به سقوط مواجه شد. به تعقیب آن ساسانیان در قرن هفتم میلادی توسط مسلمانان به شکست مواجه گردید.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به سه گروه تقسیم شوند. گروه اول در مورد تل حسونا، گروه دوم در مورد اشور و گروه سوم در مورد بابلیان معلومات خویش را در صنف بیان کنند.

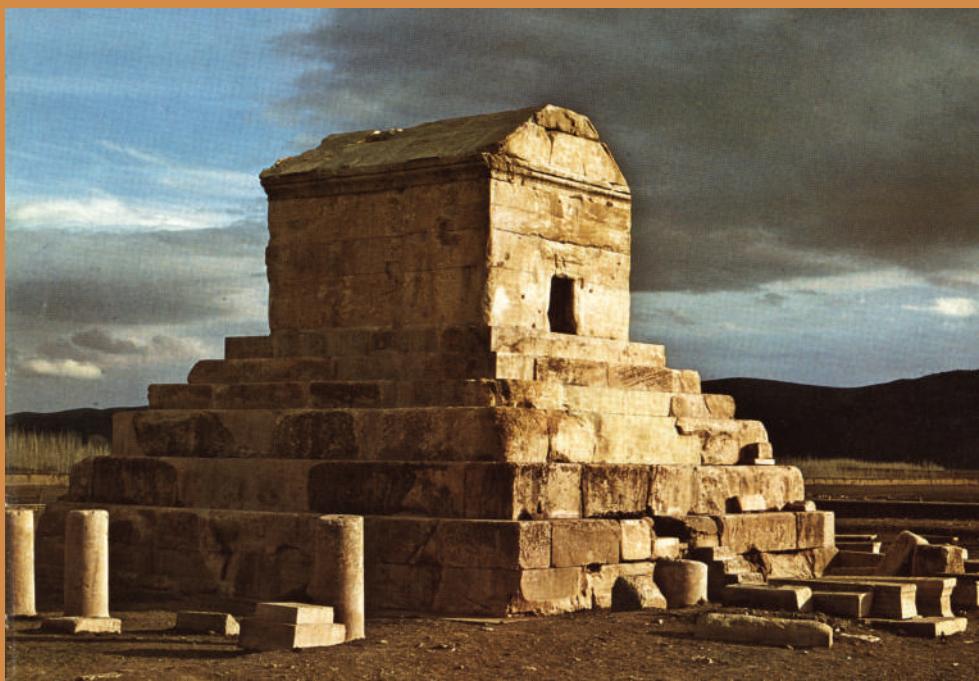
سؤال‌ها

- ۱ - موقعیت بین النهرين در کجا است؟
- ۲ - در مورد اور چه می‌دانید؟
- ۳ - در مورد قانون حمورابی معلومات خویش را بیان کنید.

فعالیت خارج صنف

شاگردان در مورد طوفان نوح **علیله** از ملا خویش برسند و معلومات خویش را در صنف بیان کنند.

آیا از تمدن فارس آگاهی دارید؟

مقبره کوروش

طوری که در بحث مهاجرت یادآور شده بودیم که به مرور زمان تعداد آریایی‌ها در بخشی (بلخ) زیاد شدند و به مهاجرت روآوردند، تعدادی به سمت شرق به سرزمین‌های هند شمالی، یک تعداد در داخل آریانا و تعدادی دیگر به سمت غرب هجرت کردند. آریایی‌های که به طرف غرب حرکت نمودند اول به ایران و بعد به ترکیه و سرزمین‌های اروپایی رسیدند. آن‌هایی که در فارس متوطن شدند تمدن دیگری را به ادامه تمدن آریانا به نام تمدن فارس بنیاد نهادند.

سیالک، جیرفت و شهر سوخته از مشهور ترین محلات باستانی فارس است. جمعیت‌های سیالک با مردم مناطق هم جوار؛ مانند باشندگان مندیگرک، مردم کناره‌های دریای سند **موهنجو دارو** و **هرپه** و همچنان در سمت غرب با باشندگان کناره‌های دریای **دجله** و **فرات**، رابطه برقرار نموده بودند.

در جنوب غرب ایران نیز تحقیقات صورت گرفته است. در آغاز قرن دهم قبل از میلاد در ساحات غرب ایران مردمان **ماد** زمینه اولین دولت را به وجود آوردند. به قول هیرودوت شخصی به نام **دایاکو** قبایل ماد را تحت اداره خویش درآورد. بعد از او چند شاه دیگر در این سلسله به قدرت رسیدند. دولت مادها در سال ۵۵۳ قبل از میلاد توسط **کوروش** به سقوط مواجه گردید.

اساس دولت هخامنشی‌ها را کوروش بزرگ در سال ۵۵۸ قبل از میلاد گذاشت. موصوف یکی از مهم‌ترین شاهان سلسله هخامنشیان بود. بعد از کوروش و پسرش کمبوجیه، داریوش اول به قدرت رسید. بعد از او هشت شاه دیگر هخامنشیان به قدرت رسیدند. تا سرانجام در سال ۳۳۵ قبل از میلاد آخرین شاه هخامنشیان به نام داریوش سوم توسط حملات اسکندر مقدونی شکست خورد و حاکمیت آن سلسله خاتمه یافت.

بعد از مرگ سکندر سلاله سلوکی‌ها قدرت را در دست داشتند که به وسیله رومی‌ها سقوط نمودند. رومیان در یک گوشه و اشکانیان در گوشه‌ی دیگر فارس حاکمیت داشتند که در قرن دوم توسط ساسانی‌ها به سقوط مواجه شدند.

ساسانیان آخرین سلسله امپراتوری‌های قبل از اسلام در فارس بودند. مؤسس خاندان ساسانی را بابک یاد کرده‌اند. ساسانی‌ها به مذهب زردشتی معتقد بودند بعد از بابک پسراش اردشیر بابکان و شاپور در قرن سوم میلادی به قدرت رسیدند. اردشیر در طول مدت قدرت اش

موقیت‌های زیادی را در توسعه حاکمیت خویش به دست آورد. جانشینانش در داخل امپراتوری و کشورهای هم‌جوار در گیر بودند. یکی از شاهان مشهور ساسانی‌ها شاپور دوم بود که در سن ۱۶ شانزده ساله گی قدرت را در دست گرفت، مدت هفتاد سال حکمرانی کرد. آخرین شاه ساسانی بیزدگرد سوم بود که حاکمیتش توسط مسلمانان در سال ۶۴۱ میلادی خاتمه یافت.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند. گروه اول در مورد هخامنشیان و گروه دوم در مورد ساسانیان معلومات خویش را در صنف ارائه نمایند.

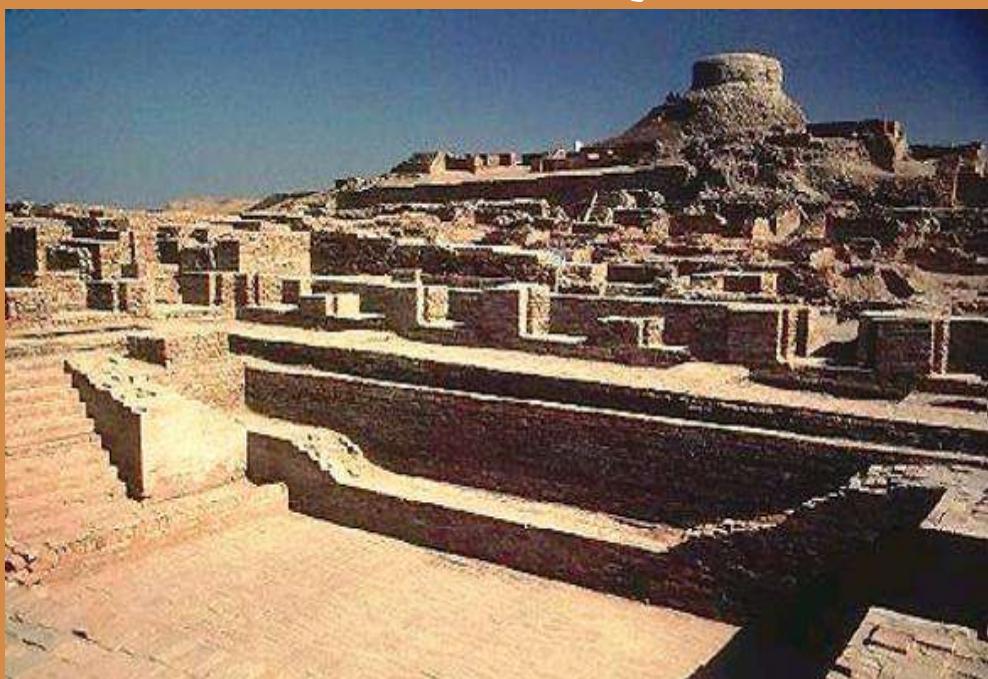
سؤال‌ها

- ۱ - در مورد محل باستانی سیالک و روابط آن با محلات هم‌جوار چه می‌دانید؟
- ۲ - مؤسس امپراتوری هخامنشیان کی بود؟
- ۳ - آخرین سلسله امپراتوران فارس به چه نام یاد می‌شدند؟

فعالیت خارج صنف

شاگردان راجع به تمدن فارس از استادان خویش معلومات حاصل و آن را در صنف بیان کنند.

با تمدن هند آشنا شوید!

این تصویر، بقایای شهر موہنجو دارو را نشان می‌دهد

مؤرخان تمدن هند را از هرپه و **موہنجو دارو** آغاز می‌کنند. سه هزار سال قبل از میلاد یک جمعیتی در شمال غرب هند اساس مدنیتی را گذاشتند که در منطقه بی نظیر شمرده شده است.

مردمان هرپه زرع گندم را یاد داشتند، وسایل فلزی را می‌ساختند رمه و گله‌های حیوانات را نیز تربیت می‌کردند.

موہنجو دارو، شهر دیگری از هند باستان می‌باشد. این شهر نیز در کنار دریای سند آباد شده بود. آثاری باقی مانده از آن جمعیت، روشن می‌سازد که دهها هزار نفر در این شهر می‌زیستند. خانه‌های یک منزله و دو منزله را می‌ساختند. در اعمار خانه‌ها سیستم نهرها و کانال‌گونه‌هارا به کار می‌بردند. جوی‌ها و آب روها را چنان ساخته بودند که از یک مرکز آب صاف و پاکیزه جاری می‌گردید. در محلات زیست خود گدامها و ذخیره‌گاهها داشتند.

تاریخ اساطیری هند باستان که بر منابع؛ مانند: **ماهابهاراتا** و **رامایانا** اتکا دارند؛ زیادتر از سرزمین‌های بحث می‌کنند که مربوط به ساحات همالیا و دریای گنگا می‌باشند. در بحث‌های این منابع زنده‌گی قیله‌یی و نظام اجتماعی برده‌گان و مالکان مطرح شده است. چنان معلوم

می‌شود که تاریخ اساطیری هند باستان محدود به ساحات یاد شده می‌باشد.

آریاییان اولین جمعیت‌های نو وارد در سرزمین هند باستان بودند. از منابع سرودهای

ویدی معلومات زیاد پیرامون این دوره وجود دارد. آمدن آریاییان به سرزمین هند مصادف با ۱۵۰۰ سال قبل از میلاد باشد. آنها در آغاز مالدار بودند، بعدها با زراعت و باغداری نیز آشنا شدند. در کنار آریاییان مردم دیگری که به نام دراویدی‌ها یاد می‌شدن؛ نیز زنده‌گی می‌کردند. آنها غریب ترین مردم هند بودند. قبل از ورود آریاییان در جامعه هندی به طور عمده چهار طبقه اجتماعی وجود داشتند، که به نام‌های کشتريه، برهمن، ویسیه و شودرا یاد می‌شدند.

در حدود قرن ششم قبل از میلاد آین بودایی جامعه هندی را به سوی دیگر سوق نمود. این کیش که توسط گوتاما (بودا) در شمال هند اساس گذاری شد. مردم را به عبادت و طریقه‌های قربانی‌های اجتماعی، اخلاقی و اقتصادی تشویق و رهنمایی کرد. بعد از تأسیس دولت نیرومند موریایی در هند زمینه برای اکتشاف کیش بودایی نیز مساعد گردید. مؤسس امپراتوری موریایی به نام چندرًا گوپتا در سال ۳۲۲ قبل از میلاد قدرت را از خاندان ناندا به دست آورد. پرآوازه ترین امپراتور گوپتها به نام آشوکا یاد می‌شد که پیرو کیش بودایی بود. موصوف در وسعت کیش بودا زیاد کوشید.

امپراتوری گوپتها در قرن اول میلادی تحت حملات کوشانی‌ها قرار گرفت و روبه زوال گذاشت. بعد از آن قدرت‌های محلی گوپتها در ساحات مختلف به حکمرانی خویش ادامه دادند تا آن‌که در سال ۵۰۰ میلادی اقوام هندی از شمال غرب هجوم آورده، تمام حکومت‌های محلی گوپتها را سقوط دادند و سلسله دیگری به نام (هارشا) قدرت را در دست گرفتند.

در حدود سال‌های ۶۰۰ میلادی در هند سه دولت حاکمیت داشتند. از جمله راجپوتها که در شمال هند حاکم بودند. در جریان حاکمیت این سلسله هند تحت حملات پی در پی مسلمانان قرار گرفت. این حملات تا زمانی ادامه یافتند که زمینه برای ادامه حکومت‌های مسلمان‌ها در قرن دهم میلادی تحت قیادت غزنوی‌ها و غوری‌ها مساعد گردید.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند. گروه اول در مورد قدیم ترین مدنیت هند مطالب مهم را بیان کنند و گروه دوم در مورد موریایی‌ها معلومات لازم را ارائه نمایند.

سؤال‌ها

- ۱ - کدام محلات از اولین مدنیت هند نماینده گی می‌کنند؟
- ۲ - چند طبقه اجتماعی در هند باستان وجود داشت؟
- ۳ - مشهورترین امپراتور گوپتها که به آین بودایی معتقد بود چه نام داشت؟

فعالیت خارج صنف

شاگردان در مورد هند و تاریخ آن مطلبی را تهیه نمایند.

آیا از تمدن چین آگاهی دارید؟

مجسمه‌های دوران قبل التاریخ چین

تا آغاز قرن بیستم، تحقیقات در مورد زنده‌گی انسان‌های قدیم در چین آغاز نشده بود. مردم چین عقیده داشتند که اگر کسی به خرابه‌های قدیمه کار داشته باشد و یا در آنجا حفاری کنند، دچار مریضی خواهند شد، بنابر این مردم آنجا اجازه تحقیق و حفریات نمی‌دادند. در آغاز قرن بیستم سروی بعضی از ساحت‌های باستانی چین آغاز شد و آثار زیادی از دوره‌های قبل از تاریخ و دوره‌های تاریخی بدست آمد.

در مغارة جاوکوتیان نمونه‌های از انسان چینی به دست آمده است. این محل باستانی در نزدیکی شهر پکن واقع است. به باور باستان‌شناسان، انسان‌های چینی در حدود بیست و پنج هزار سال قبل در پکن زنده‌گی می‌کردند.

در ساحة دیگری باستانی به نام یانگ شای نمونه‌های از فرهنگ انسانی کشف گردیده که تاریخ آن به چهار هزار سال قبل می‌رسد. اولین امپراتور مردم چین به نام شانگ‌ها نامیده شده است. این سلسله از قرن هفدهم قبل از میلاد قدرت را در دست گرفته تا قرن دهم قبل از میلاد بر قلمرو وسیع چین حکمرانی کردند.

اولین نشانه‌های آشنایی با ستاره شناسی در چین مربوط همین دوره شانگ‌ها می‌باشد.

علاوه بر آن سیستم تقسیمات روز و شب به شمول ماه و سال را به کار برد اند. سلاله مهم دیگری در تاریخ چین قدیم عبارت از خاندان چو می باشد. بعد از قرن دوازده قیل از میلاد دولت شانگ‌ها رویه زوال رفت و زمینه برای پیدایش خاندان چو مساعد گردید. رئیس قبیله چو به نام او- وانگ در قرن دهم قبل از میلاد دولت شانگ‌ها را سقوط داد. خاندان چو در وسعت امپراتوری سعی زیاد کردند. ساحتات زیادی را از حکومت‌های محلی دور و بر خویش به دست آوردند. و اقتدار آن‌ها تا قرن هفتم قبل از میلاد ادامه یافت.

در اواخر دوران چوها سرزمین شامل امپراتوری آن‌ها به بیشتر از یک هزار حکومت محلی تقسیم گردید، که همواره باهم می‌جنگیدند. به این ترتیب بقایای چوها تا قرن دوم قبل از میلاد به شکل پراکنده نقاط مختلف چین را در اختیار داشتند.

بعد از اقتدار چوها زمینه برای سلاله تسه این مساعد گردید. آن‌ها در سال‌های ۲۴۶ الی ۲۰۷ قبل از میلاد بر قسمت زیاد امپراتوری چوها حاکمیت پیدا کردند.

اولین شاه این سلاله به نام هوان‌بی قدرت را در دست گرفت و قوانین نو را جاری ساخت. موصوف، چین را به ۳۶ ولایت تقسیم نمود، القاب گذشته را منع قرار داده، جامعه

چینی را به دو طبقه تقسیم نمود که به نام‌های طبقه خواص و طبقه عوام یاد می‌کردند. هان‌های قدیمی و سپس هان‌های بعدی بر امپراتوری تسه این، تا سال‌های ۲۲۰ میلادی حکمرانی کردند که در تاریخ چین آغاز دوره قرون وسطی معرفی شده است.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند. گروه اول در مورد قدیم ترین انسان در چین و گروه دوم در مورد سه خانواده مهم در تاریخ قدیم چین معلومات خویش را ارائه نمایند.

سؤال‌ها

- ۱ - چرا در چین تحقیقات باستانی بعدتر آغاز شد؟
- ۲ - قدیم ترین انسان چینی در کجا کشف گردید؟
- ۳ - سه خانواده مهم در تاریخ قدیم چین را به صورت مختصر معرفی نمایید!

فعالیت خارج صنف

شاگردان در مورد چین، اموال چینی و تاریخ آن از بزرگان خود پرسیده، معلومات خویش را در صنف بیان کنند.

آیا می دانید، تمدن یونان چگونه آغاز گردید؟

یکی از آبده‌های یونان قدیم

توسیدیلس مؤرخ یونانی که در قرن چهارم قبل از میلاد می‌زیست، باور داشت که خرابه و بقایای شهرها و دهکده‌های قدیمی محصول کار اقوام قبل از نسل آن‌ها می‌باشند. قصه‌ها و داستان‌های مردمی بحث‌های زیادی پیرامون اقوام قبلی داشتند. با کسب این معلومات داستانی، حفريات و تحقیقات پیرامون مردمان قدیم یونان و جمعیت‌های کنار بحیره مدیترانه در قرن نوزده آغاز گردید.

تمدن میسنی یکی از دوران‌های درخشان تاریخ قدیم کرت و یونان می‌باشند. این تمدن از قرن شانزدهم قبل از میلاد آغاز و تا قرن دهم قبل از میلاد ادامه داشت. این تمدن مربوط اقوام اخه‌یی بوده که با مردم پلیپونیز در آویختند و ساحات زیادی را تصرف نمودند. آن‌ها زراعت پیشه بودند، گندم، جو و جواری را کشت می‌کردند. از وسایلی بروزی استفاده می‌کردند و شهرها را با حصارهای بلند می‌ساختند. این دوران با هجوم دوری‌ها در قرن دهم ق.م. خاتمه یافت.

دوری‌ها در قرن دهم قبل از میلاد قدرت را در یونان باستان به دست آوردند. این دوره را عده‌یی از مؤرخان به عنوان آغاز عصر آهن نیز می‌نامند. دوری‌ها با وجود این که پیرامون

انکشاف فرهنگی توجه نداشتند با آن هم داستان‌های حماسی مشهوری به نام‌های الیاد و اودیسه در همین دوران به وجود آمده‌اند. هومر که شاعر نایبیاتی یونانی بود این داستان‌های حماسی را تنظیم نموده است. این داستان‌ها به صورت عموم حوادث قرون دوازدهم الی هشتم قبل از میلاد را بیان می‌کنند. هم زمان با حاکمیت دوری‌ها، قدیم ترین دولت یونانی به نام دولت اسپارت‌ها نیز اساس گذاری شده بود.

یکی از مشخصات مهم تمدن یونان موجودیت الهه‌های متعدد می‌باشد. این الهه‌ها از طریق اساطیر یونانی به شهرت رسیده‌اند.

قرن‌های ششم و پنجم قبل از میلاد در یونان مصادف با حرکات توسعه طلبی می‌باشد. در نیمة اول قرن ششم قبل از میلاد **کلتی‌ها** در شمال بحیره سیاه، مرکز مهمی مهاجران هلنی را اساس گذاری کردند.

در آخر قرن پنجم قبل از میلاد جنگ‌های پی در پی بین یونانیان و پارسیان واقع شد. این جنگ‌ها تا دیر زمان ادامه یافت و سرانجام اسکندر مقدونی (۳۳۶ الی ۳۲۳ قبل از میلاد) بر هخامنشیان مسلط شد و امپراتوری بزرگی را به وجود آورد. بعد از مرگ اسکندر امپراتوری یونانی تجزیه شد.

در چنین حالات بود که زمینه برای انکشاف امپراتوری روم مساعد گردید. تفصیل این بحث را تحت عنوان مدنیت روم در درس آینده می‌خوانیم.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند. گروه اول در مورد نظریات توسعه‌یابی معلومات ارائه نمایند و گروه دوم در مورد هومر معلومات خویش را بیان کنند.

سؤال‌ها

- ۱ - توسعه‌یابی کی بود؟
- ۲ - تمدن میسنه چگونه تمدن بود؟
- ۳ - در مورد دوری‌ها چه معلومات دارید؟

فعالیت خارج صنف

شاگردان در مورد اسکندر مقدونی یک مطلب تهیه نمایند.

آیا میدانید که امپراتوران روم قدیم را حکمروا یان اروپا می‌گفتند؟

بکی از مجسمه‌های روم قدیم

در درس قبل خواندیم که، بعد از زوال امپراتوری یونانی زمینه برای ایجاد و وسعت امپراتوری روم مساعد گردید.

ده قرن قبل از میلاد مردمی در اطراف روم متعدد گردیدند که به نام لاتینی‌ها شهرت یافتند. این جمعیت بعدها یکجا با اتروسک‌ها نظام شاهی را اساس گذاشتند که تا سال ۵۰۹ قبل از میلاد دوام کرد. در سال ۲۶۵ قبل از میلاد نظام جمهوری را در روم پایه گذاری نمودند. این جمهوری دارای سه مرجع قدرت بود:

۱- مجلس سنا ۲- مجمع ۱۰۰ نفری (ستوری) ۳- مجمع قبایل

رومی‌ها در سال ۱۴۹ قبل از میلاد، بار دیگر بر نقاط مرکزی یونان حمله ور شدند، شهر مقدونیه یونان را تحت اداره خویش در آوردند و به دوام وسعت امپراتوری خویش در سال ۱۳۳ قبل از میلاد از یونان عبور نموده، قدم به سرزمین ترکیه گذاشتند. رومی‌ها هم زمان پیشروی به سمت غرب نیز داشتند و در همان سال اسپانیا را شامل قلمرو خویش نمودند. بعد از آن امپراتوری روم به اوج قدرت و عظمت خود رسید.

در مدت نزدیک به دو صد سال در اوضاع سیاسی و اجتماعی امپراتوری روم حوادث گونه گون واقع شد. امپراتوران متعدد بر کرسی قدرت تکیه زدند که مشهورترین آن‌ها عبارت بودند از:

مشخصات آن دوره	سال‌های قدرت	نام امپراتور
امپراتور جنگی و دیکتاتور بود که تعدادی از پاتریسین‌ها را کشت.	از ۸۸ الی ۷۹ قبل از میلاد	سناتور سولا
این سه تن در نتیجه تفاهم، حکومت مشترک را ساختند که به نام (تریوم ویراث) یاد می‌شد. در این زمان سزار دختر مشهور به نام کلوباترا را بر تخت مصر گماشت.	از سال ۶۰ قبل از میلاد الی ۴۹ قبل از میلاد	حکومت سه نفری (سزار، پمپی و کراسوس)
این سه تن بعد از کشته شدن سزار توسط دو تن از پاتریسین‌ها، زمام امور به دست گرفتند.	از سال ۴۳ قبل از میلاد تا ۲۷ قبل از میلاد	دومین حکومت سه نفری (مارک انطوان و اکتاویس)
نیز و مندرین امپراتور روم به حساب می‌رود. در زمان موصوف نام شاهی ایتالیا به امپراتوری تبدیل شد. او را لقب اگوست سزار را نیز داده بود.	از سال ۲۷ قبل از میلاد تا ۱۴ میلادی	اکتاویس یا امپراتور مقدس
این چهار تن از خانواده ژول سزار بودند که در وسعت امپراتوری روم پیروزی‌های زیادی را حاصل نمودند	از سال ۱۴ میلادی الی ۹۴ میلادی	امپراتوران ژولن (تیبریوس، کالی گولا، کلودیوس و حکومت نرون)
در این دوره امپراتوری روم به بیشترین وسعت خویش رسیده بود.	از سال‌های ۹۶ میلادی الی ۱۳۸ میلادی	امپراتوران نیکو کار (نروا، تراژن هادریان، مارکوس اولیوس ،

آخرین امپراتور روم مارکوس اورلیوس بود که از سال ۱۶۱ الی ۱۸۰ میلادی حکمرانی روم بود. بعد از آن قدرت به کامودیوس رسید. او شخص فاسد و ناشایسته برای این وظیفه بود، در دوران حکمرانی موصوف زمینه سقوط امپراتوری روم مساعد گردید. از سال ۲۳۵ میلادی تا ۲۸۴ میلادی به تعداد بیست تن شاهان روم به قدرت رسیدند که با گذشت زمان قدرت امپراتوری از میان می‌رفت تا این که امپراتوری روم در سال ۳۹۵ میلادی بر دو قسم تقسیم گردیده، به نام‌های روم شرقی و روم غربی یاد شدند، که در صنف‌های بالاتر مطالعه خواهید کرد.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند. گروه اول در مورد اولین جمهوری روم و گروه دوم در مورد آخرین امپراتور روم در صنف بحث نمایند.

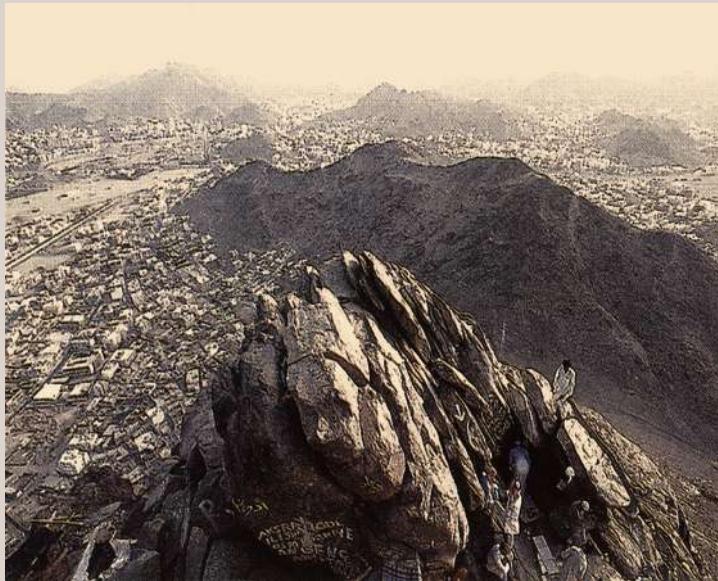
سؤال‌ها

- ۱ - اولین جمهوری روم توسط کدام مراجع قدرت اداره می‌گردید؟
- ۲ - رومی‌ها مقدونیه را در کدام سال از خود ساختند؟
- ۳ - آخرین امپراتور روم کی بود؟

فعالیت خارج صنف

شاگردان در مورد نظام جمهوری روم قدیم یک مطلب تهیه نمایند.

فصل چهارم

تاریخ اسلام

- آیا می دانید که اوضاع جزیره العرب قبل از اسلام چگونه بود؟
- با زنده گی پیغمبر اسلام حضرت محمد مصطفی ﷺ بیشتر آشنا شوید.
- آیا در مورد غزووهای و فتوحات سال های آغازین دین مبارک اسلام معلومات دارید؟
- آیا می دانید، خلافت حضرت ابو بکر صدیق ؓ چگونه آغاز گردید؟
- در مورد خلافت حضرت عمر فاروق ؓ چه می دانید؟
- آیا در مورد وقایع دوران خلافت حضرت عثمان ؓ معلومات دارید؟
- دوران خلافت حضرت علی (کرم الله وجهه) چگونه سپری گردید؟
- آیا در مورد آغاز خلافت اموی ها معلومات دارید؟
- آیا می دانید که خلافت اموی ها چگونه سقوط نمود؟
- آیا می دانید که انتقال قدرت از اموی ها به عباسی ها چگونه صورت گرفت؟
- خلافت عباسی ها چگونه سقوط کرد؟

اهداف فصل چهارم

در این فصل، شاگردان به حالات و زنده‌گی اعراب قبل از اسلام آشنا می‌شوند. زنده‌گی پیامبر اسلام حضرت محمد مصطفیٰ را می‌خوانند و می‌آموزند. علاوه بر آن با اصلاحات اجتماعی در میان مسلمانان و غزووهای مسلمانان در آغاز سال‌های ظهور دین مبارک اسلام آشنایی حاصل می‌نمایند. با دوران خلفای راشدین آشنا می‌شوند. از وقایع دوران خلافت حضرت ابوبکر صدیق اطلاع پیدا می‌کنند. جریانات و رویدادهای زمان دومین خلیفه اسلام حضرت عمر فاروق را می‌آموزند.

با حوادث دوران حضرت عثمان آشنا می‌شوند، علاوه بر آن از وقایع زمان حضرت علی (کرم الله و جله) باخبر می‌شوند. افزون براین با چگونه‌گی انتقال خلافت به خاندان اموی و آشنایی با مهمترین خلفای آن دوره و قیام‌های مردمی علیه اموی‌ها و سقوط آن دوره، آشنا می‌شوند. علاوه بر آن با دوران خلافت عباسی‌ها و مشهورترین حکمرانیان عباسی اوج و سقوط آن دوره آشنا می‌شوند.

آیا می دانید که اوضاع جزیره العرب قبل از اسلام چگونه بود؟

گوشه‌یی از آداب مذهبی عرب‌ها پیش از اسلام

قبل از ظهرور دین مبارک اسلام مردم جزیره العرب و عده‌یی زیادی از کشورهای جهان به خرافات و شرک عقیده داشتند. در جزیره العرب قبل از اسلام هر قبیله برای خویش بُت می ساخت و آن را پرستش می کرد، العیاذ بالله آن را حیثیت خدا می دادند. در عقیده خویش به موهمات و جادو ارزش فراوان می دادند.

از لحاظ اجتماعی در بی عدالتی، جهل و نادانی زنده‌گی می کردند. بر یکدیگر اعتماد و باور نداشتند، با غلامان خویش برخورد غیر انسانی می نمودند، زن‌ها از هر گونه حقوق انسانی و بشری محروم بودند و تعداد زیادی از خانواده‌ها دختران نوزاد خویش را زنده به گور می کردند.

در میان قشر غنی و پولدار، فساد و انحرافات اخلاقی رواج داشت. قمار و شراب خوری عادت روزمره اشراف زاده‌ها شده بود. برای به دست آوردن مال و منال هر گونه عمل غیر انسانی و اخلاقی را انجام می دادند. قوانین فقط برای دفاع از حقوق زورمندان بود. زورمندان قوانین وضع کرده خویش را برضد مردمان مظلوم و نادرار به کار می گرفتند.

قوانین مروج آن زمان، قراردادهای عقد شده میان سران قبایل بود. اعضای قبایل از

مصونیت‌هایی برخوردار بودند و حقوق خویش را بر بنیاد قرار دادهای عقد شده حاصل می‌نمودند. احترام در میان اعضای قبایل نیز بر بنیاد قراردادها بود. آن‌هایی که عضویت در قبیله را نداشتند، از هیچ نوع حقوق و امتیازی برخوردار نبودند. تجاوز بر حقوق و اموال این گونه مردم جایز دانسته می‌شد.

از اینرو دین مبین اسلام از جانب خداوند الله توسط نبی کریم حضرت محمد مصطفی صلوات الله علیه و سلام برای از بین بردن همه این نابسامانی‌ها، ظلم، جهل، انحرافات اخلاقی و اجتماعی برای همه انسان‌های کره زمین نازل گردید. حضرت خاتم النبیین محمد مصطفی صلوات الله علیه و سلام، مردم را به وحدانیت خداوند دعوت کرد، شرک و عبادت بُت‌های ساخته شده انسان‌ها را منع قرار داد، عدالت اجتماعی، برابری و برادری را میان اهل اسلام به وجود آورد. زنده به گور کردن دختران و تعرض بر حقوق انسانی و اجتماعی آن‌ها را منع قرار داده، کردار با غلامان را نیز تغییر داد.

در مجموع می‌توان گفت که: دین مبارک اسلام دین کامل خداوندی است که از جانب الله الله برای اصلاح و تنویر همه انسان‌های روی زمین توسط حضرت محمد مصطفی صلوات الله علیه و سلام رسول خدا، ابلاغ گردید.

فعالیت داخل صنف

شاگردان در دو گروه تقسیم شوند. گروه اول اوضاع دوران جاهلیت در جزیره العرب را در صنف تشریح کنند. گروه دوم اصلاحاتی را که بعد از اعلان دین مبارک اسلام به وجود آمد بیان نمایند.

سؤال‌ها

- ۱ - در جزیره العرب قبل از اسلام هر قبیله برای خویش می‌ساختند و آن را پرستش می‌نمودند.
- ۲ - دین مبارک اسلام مردم را به دعوت کرد.
- ۳ - اسلام کامل خداوندی است.

فعالیت خارج صنف

شاگردان از امام مسجد ساحة زیست خویش در مورد تفاوت اوضاع جزیره العرب قبل از اسلام و بعد از اسلام معلومات به دست آورده، آن را، در صنف بیان کنند.

با زنده‌گی پیغمبر اسلام حضرت محمد ﷺ بیشتر آشنا شوید

مسجد النبی ﷺ در مدینه منوره

رهبر بزرگ عالم بشریت حضرت محمد مصطفیٰ ﷺ پسر عبدالله و نواسه عبدالملک بود. در سال ۵۷۱ میلادی جهان با تولد وی منور گردید. مادر آن حضرت بی بی آمنه و مادر رضاعی اش بی بی حلیمه نام داشت. پدر حضرت محمد مصطفیٰ ﷺ قبل از تولدش وفات نمود، در شش ساله‌گی مادر و در هشت ساله‌گی جد خویش را از دست داد. بعد از آن سرپرستی و مراقبت روزمره آن حضرت ﷺ را کاکای ایشان ابوطالب بر عهده داشت.

حضرت محمد مصطفیٰ ﷺ در سن بیست و پنج ساله‌گی با بی خدیجه کبرا ﷺ که زن باعزت بود؛ ازدواج نمود. اولین زن در جهان اسلام همین بی بی خدیجه ﷺ بود که ایمان آورد و به دین مبارک اسلام مشرف گردید. همه فرزندان آن حضرت ﷺ از بطن بی بی خدیجه ﷺ به دنیا آمدند، تنها حضرت ابراهیم یگانه پسری بود که از بطن بی بی ماریه قبطیه چشم به جهان گشود.

حوادث بسیاری در حیات قبل از بعثت حضرت محمد مصطفیٰ ﷺ به وقوع پیوست که شخصیت عالی آن حضرت ﷺ را در میان مردم مکه و عرب برجسته نمود.

امانت داری و راستگویی در حیات روزمره آن حضرت ﷺ سبب شد که زمام امور تجارت حضرت بی بی خدیجه ﷺ را سرپرستی نماید. گذاشتن حجرالاسود در خانه کعبه واقعه

دیگری است که آن حضرت ﷺ را در میان مردم به اسم مدبرترین شخصیت، شهرت داد. برای گذاشتن حجر الاسود چندین قبیله با هم به درگیری مسلحانه نزدیک شده بودند، ولی حضرت محمد مصطفیٰ ﷺ با تدبیر، این معضله را حل نمود، حجر الاسود را در یک چادر بزرگ گذاشت و سران قبایل را هدایت دادند تا گوشاهای چادر را گرفته و آن را بر جایش بگذارند، به این ترتیب نزاع خاموش گردید.

حضرت محمد مصطفیٰ ﷺ چهل سال داشت که به پیغمبری مبعوث گردید. این ماموریت الهی توسط حضرت جبرائیل امین ﷺ برایش ابلاغ گردید.

حضرت محمد مصطفیٰ ﷺ در آغاز دعوت مردم به دین مبارک اسلام مشکلات زیادی را تحمل کردند، اما بدون تأخیر و وقفه به اشاعه دین مبارک اسلام پرداختند. از جمله مردان حضرت ابویکر صدیق رض، از خورد سالان حضرت علی (کرم الله وجهه) و از غلامان زید بن حارث اولین کسانی بودند که ایمان آوردن و به دین مبارک اسلام مشرف شدند.

حضرت محمد مصطفیٰ ﷺ در سال ۶۲۱-۶۲۲ میلادی از مکهَّ معظمه به مدینه منوره هجرت نمود، که این مقطع مبدأ تاریخ اسلامی تعیین گردید. و در سال اول هجرت در مدینه منوره قانون الهی (میثاق مدینه) نافذ گردید.

حضرت محمد مصطفیٰ ﷺ بعد از برگشت حجه الوداع به عمر ۶۳ ساله‌گی از این جهان فانی رحلت نمودند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند. گروه اول در مورد شجره و خانواده حضرت محمد مصطفیٰ ﷺ و گروه دوم در مورد اولین مسلمانان جهان اسلام بحث نمایند.

سوال‌ها

- ۱ - از جانب خداوند متعال ﷺ چه پیامی را حضرت جبرئیل ﷺ، برای حضرت محمد مصطفیٰ ﷺ آوردنند؟
- ۲ - حضرت محمد مصطفیٰ ﷺ چند سال داشتند که از جانب خداوند ﷺ متعال به پیغمبری مبعوث گردیدند؟
- ۳ - در مورد شجره حضرت محمد مصطفیٰ ﷺ چه معلومات داردید؟

فعالیت خارج صنف

شاگردان از امام مسجد محل زیست خویش در مورد سجاویای اخلاقی و زنده‌گی حضرت محمد مصطفیٰ ﷺ پرسند و معلومات خویش را در صنف بیان نمایند.

آیا در مورد غزوات و فتوحات سال های آغازین دین اسلام معلومات دارید؟

تصویر رسم شده یکی از غزوات

به حکم الله عزیز و دعوت متداوم حضرت محمد مصطفیٰ از مردم به دین مبارک اسلام، تعداد زیادی از مردم مکهٔ معظمه و مدینهٔ منوره مشرف به دین اسلام گردیدند. دین مبارک اسلام روز تا روز قوت می‌گرفت. مشرکین تلاش می‌نمودند تا سد راه نفوذ دین مبارک اسلام شوند. موانع مختلفی را ایجاد می‌کردند، از فراهم نمودن زمینهٔ تنگدستی و تهدید فردی تا تعرض بر مال و جان مسلمانان، از قطع رابطهٔ تا محاصرةٔ خانه‌های مسلمانان دریغ نکرده و از این گونه اذیت‌های فردی و جمعی بر مسلمانان روا می‌داشتند. با این همه تعزیرات و تحديقات، مراجعه به اسلام روز به روز زیادتر می‌گردید تا آن که مسلمانان قادر به دفاع از خود شدند و برای جلوگیری از تعرض مشرکین و خرافات پرستان به میدان جنگ رسیدند و غزوات متعدد واقع گردید که به طور مختصر از چند غزوهٔ یادآوری می‌نماییم.

غزوہ بدر

اولین غزوه بین مشرکین و مسلمانان به نام بدر یاد شده است که در سال دوم هجرت واقع شد. این غزوه در نزدیکی مدینه در منطقه به نام بدر واقع گردید. در این غزوه مسلمانان بر مشرکین غالب آمدند و اولین فتح در میدان جنگ به نفع مسلمانان شمرده می‌شود. با وصف آن که تعداد مشرکین در این غزوه نزدیک به ۱۰۰۰ تن و تعداد مسلمانان به ۳۱۳ تن می‌رسید، مگر به یاری خداوند ﷺ به نفع مسلمانان پایان یافت.

غزوه اُحد: یکی از مشهورترین غزوه‌های مسلمانان شمرده می‌شود. این غزوه در سال سوم هجری واقع شد که به مشرکین مکه تلفات زیاد وارد گردید.

غزوه خندق: غزوه دیگر که در حیات پیغمبر حضرت محمد مصطفی علیه السلام واقع گردید، به نام خندق یاد می‌شود. در این غزوه مشرکین به حملاتی پرداختند؛ ولی هیچ کامیابی را به دست نیاوردندا. این غزوه مصادف به سال پنجم هجری بود.

غزوه موته: یکی دیگر از همان غزوات عمدۀ میان مسلمین و رومی‌ها بود که در سال هشتم هجری واقع گردیده بود. در این غزوه حضرت خالد بن ولید علیه السلام نقش بس مهمی داشتند.

فتح مکه معظمه: فتح مکه، یکی از بزرگترین پیروزی‌های مسلمین بود که در سال هشتم هجری صورت گرفت. بدون تر دید مسلمانان در وضع برتر از مشرکین قرار داشتند. اما با این همه مشرکین و باشندۀ گان مکه در هراس بودند، از این جهت حضرت محمد مصطفی علیه السلام فرمود: هر که در خانه نشیند و در را بیندد، در امان است. هر که به مسجد الحرام پناه ببرد، در امان است. هر که به خانه ابو سفیان پناه ببرد در امان است. به این ترتیب مسلمانان بدون جنگ داخل مکه شده و فتح بزرگ را نصیب شدند.

غزوه حُنین: از جمله غزوات شمرده می‌شود که در آن به تعداد ۱۲ هزار تن مسلمان در برابر مشرکین صف آرایی کردند. در جریان این غزوه لشکر کفار به شکست قطعی مواجه شد و مسلمانان پیروز شدند. این غزوه در اطراف طایف به وقوع پیوست. در نتیجه غزوات متعدد و پیروزی‌های مسلمانان بود که زمینه مساعد برای حیات اجتماعی و سیاسی مسلمانان به وجود آمد. قبل از رحلت حضرت محمد مصطفی علیه السلام فتوح دین مبارک اسلام بر ساحات و شهرهای مکه، مدینه و تعدادی دیگر از شهرهای جزیره عرب اشاعه یافت و وحدت مسلمانان را در جزیره عرب به وجود آورد. این پیروزی‌ها بنیاد قوی برای ایجاد حکومت اسلامی در جهان گردید که در درس‌های آینده آن را می‌خواهیم.

فعالیت داخل صنف

شاگردان در دو گروه تقسیم شوند. گروه اول در مورد اعمال ناشایسته مشرکین علیه مسلمانان صحبت نمایند و گروه دوم در مورد غزوات مسلمانان معلومات خویش را در صنف ارائه نمایند.

سوال‌ها

- ۱ - اعمال مشرکان و کفار علیه مسلمانان چگونه بود؟
- ۲ - اولین غزوه بین مسلمانان و مشرکین نام داشت.
- ۳ - از چند غزوه مسلمین علیه مشرکین نام ببرید.

فعالیت خارج صنف

شاگردان از امام مسجد در ساحة زیست خویش، در مورد غزوه‌ها پرسند و معلومات خویش را در صنف بیان نمایند.

آیامی دانید خلافت حضرت ابو بکر صدیق (رض) چگونه آغاز گردید؟

مکانی که حضرت پیا مبر اسلام ﷺ و حضرت ابو بکر صدیق ﷺ بدانجا پناه برده بودند.

اسم حضرت ابو بکر صدیق ﷺ عبد الله، کنیت شان ابو بکر و لقب شان صدیق بود که آن را حضرت محمد مصطفی ﷺ برایش انتخاب کرد. وی در دوره جاهلیت به نام عبدالکعبه مسمی بود. موصوف دو سال بعد از عام الفیل در مکه به دنیا آمد. شجره حضرت ابو بکر صدیق ﷺ در جد ششم به شجره حضرت محمد مصطفی ﷺ می‌رسد. بعد از رحلت حضرت محمد مصطفی ﷺ حضرت ابو بکر صدیق در یک جلسه عام مسلمانان (مهاجرین و انصار) در محلی به نام سقیفه نبی ساعده به مقام خلافت اسلامی برگزیده شد. موصوف اولین خلیفه از جمله خلفای راشدین بود که از سال یازدهم الی سیزدهم هجری خدمت گذار مسلمانان بود.

حضرت ابو بکر صدیق ﷺ در اولین خطبه خویش در محضر مسلمانان (مهاجر و انصار) چنین فرمودند: «ای مردم! من را به حیث خلیفه انتخاب کردید. من از شما بهتر نیستم. اگر خوب کردم مرا همراهی کنید و اگر عمل بد انجام دادم مرا منع کنید. نیرومندترین شما در مقابل من ضعیف است و ضعیف شما در مقابل من نیرومندتر است. تازمانی که حق او را از قوی بگیریم و برایش بسپاریم. در هر قوم که اعمال بد رایح گردد، به بلاها گرفتار می‌گردد.»

حضرت ابو بکر صدیق ﷺ در مدت دو سال خلافت جلو ارتداد بعضی از اقوام را گرفت. در این زمان، عده‌یی از مرتدین نیز دعوای پیغمبری نمودند که از جمله می‌توان

مسلمه کذاب را یاد کرد؛ ولی در زمان خلافت حضرت ابوبکر صدیق صلی الله علیه و آله و سلم مسلمه به قتل رسید و سپس پیروانش دوباره به دین مبین اسلام برگشتند.

حضرت ابوبکر صدیق صلی الله علیه و آله و سلم برای مرتدان پیغامی فرستاد به این متن: «به نام خداوند بخشنده و مهریان! از ابوبکر خلیفه پیغمبر خدا به سوی هر کس که این نامه بدو می‌رسد از خاص و عام، مسلمانان و مرتدین. درود بر آن کس که پیرو هدایت است و پس از هدایت به ضلال و کوری برنگشته است. من خدای یگانه را ستایش می‌کنم و شهادت می‌دهم که خدایی جز اونیست و محمد بنده و فرستاده اوست و بدانچه آورده اعتراف دارم و هر کس که از قبول آن امتناع ورزد وی را کافر می‌دانم و با او جهاد می‌کنم....» و در قسمتی از این پیغام آمده است که: «اما بعد، خداوند محمد را به حق به سوی خلق فرستاد، که ترسانده و مؤده رسان باشد و به اذن خدا مردم را به سوی او بخواند و چراغ نور افشا ن باشد و همه انسانها را از خدا بترساند تا گفتار او در باره کافران محقق شود. خداوند هر کس را که دعوت رسول را اجابت کرد هدایت نمود. سپس پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم در حالی که فرمان خدا را اجرا کرده بود و امت خود را اندرز داده بود وظیفه خود را به پایان رسانیده بود، وفات یافت....».

حضرت ابوبکر صدیق آن عده از افراد و اقوامی را که از ادای فریضه زکات سرپیچی می‌کردند؛ نیز اصلاح نمود. ساحة حاکمیت مسلمانان در دوره خلافت حضرت ابوبکر صدیق صلی الله علیه و آله و سلم تا شام (سوریه کنونی) و عراق رسید. برای تصرف بین النهرين سپاهی را به سرپرستی خالد بن ولید صلی الله علیه و آله و سلم فرستاد. موصوف آن ساحات را در قلمرو حاکمیت اسلامی قرار داد. در وسعت قلمرو مسلمانان، حضرت خالد بن ولید صلی الله علیه و آله و سلم نقشی بس عمدۀ داشت.

دوره خلافت حضرت ابوبکر صدیق صلی الله علیه و آله و سلم دو سال و چند ماه بود و در سال سیزدهم هجری وفات نمود.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند. گروه اول آغاز خلافت حضرت ابوبکر صدیق صلی الله علیه و آله و سلم را بیان کنند. گروه دوم در مورد اولین خطبه حضرت ابوبکر صدیق صلی الله علیه و آله و سلم معلومات خویش را ارائه نمایند.

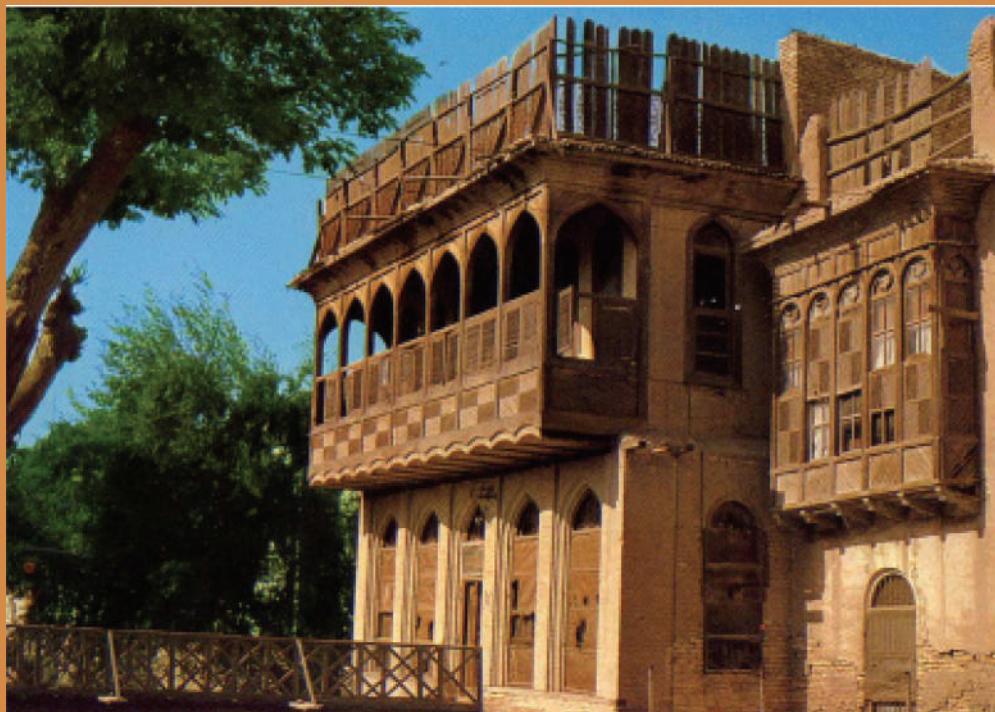
سؤال‌ها

- ۱- در مورد آغاز خلافت حضرت ابوبکر صدیق صلی الله علیه و آله و سلم چه می‌دانید؟
- ۲- در مورد اولین خطبه حضرت ابوبکر صدیق صلی الله علیه و آله و سلم چه می‌دانید؟
- ۳- کدام ساحات در دوران خلافت حضرت ابوبکر صدیق صلی الله علیه و آله و سلم در اختیار مسلمانان قرار گرفت؟

فعالیت خارج صنف

شاگردان از ملا امام ساحة زیست خویش در مورد زنده‌گی اولین خلیفه اسلام حضرت ابوبکر صدیق صلی الله علیه و آله و سلم معلومات حاصل نموده و آن را در صنف به شاگردان دیگر بگویند.

در مورد خلافت حضرت عمر فاروق حَفَظَ اللَّهُ عَنْهُ چه می‌دانید؟

بصره، یکی از شهرهای اعمار شده در دوران خلافت حضرت عمر فاروق حَفَظَ اللَّهُ عَنْهُ

بعد از وفات حضرت ابوبکر صدیق حَفَظَ اللَّهُ عَنْهُ، خلافت به حضرت عمر حَفَظَ اللَّهُ عَنْهُ رسید. حضرت عمر بن خطاب چهار سال قبل از جنگ فجار در مکه تولد یافت. شجره‌اش به کعب بن لوی فریشی از طایفه بنی عدی می‌رسد. در طفولیت گوسفندان پدر خویش را می‌چرانید، در دورهٔ جاهلیت نمایندهٔ قریش در میان فرقه‌های درگیر بود. در فصاحت و بلاعث ثانی نداشت و در میان اعراب به این جهت نهایت مشهور شده بود. شش سال بعد از بعثت حضرت محمد مصطفی صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به دین مبارک اسلام مشرف شد، و از جملهٔ یاران نزدیک حضرت محمد مصطفی صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بود. زمانی که مریضی حضرت ابوبکر صدیق حَفَظَ اللَّهُ عَنْهُ شدت گرفت در فکر خلیفه اسلام پس از خود شد. در این رابطه از مردمان خبیر زمانه و از دوستان خویش در مورد حضرت عمر حَفَظَ اللَّهُ عَنْهُ می‌پرسید و همه بدون تکلف و بدون غرض صادقانه حضرت عمر حَفَظَ اللَّهُ عَنْهُ را تایید می‌نمودند. روزی از حضرت عثمان حَفَظَ اللَّهُ عَنْهُ پرسید، موصوف در جواب گفت: «شما از همهٔ ما زیادتر در مورد عمر می‌دانید، سخت‌گیر است؛ ولی باطنش از ظاهرش بهتر است. در میان ما بهتر از عمر کسی نیست.» بنا بر وصیت نامهٔ حضرت ابوبکر صدیق حَفَظَ اللَّهُ عَنْهُ، امور خلافت اسلام به حضرت عمر حَفَظَ اللَّهُ عَنْهُ سپرده شد. در وصیت نامهٔ آمده بود که: «به نام خداوند بخششده و مهربان!»

من عمر بن خطاب را امیر شما کردم. اگر نیکی کرد و به راه عدالت رفت این چیزیست که من از او می دانم و نظریست که در باره او دارم و اگر ستم کرد و حق را تغییر داد. من غیب نمی دانم. من نیت خوب داشته ام و رفتار هر کس مربوط به اوست و آنان که ستم می کنند خواهند دانست که سر انجام شان چیست.»

فتوات در عصر خلافت حضرت عمر حَفَظَ اللَّهُ عَنْهُ

حضرت عمر حَفَظَ اللَّهُ عَنْهُ بعد از وفات حضرت ابوبکر صدیق حَفَظَ اللَّهُ عَنْهُ به حیث دومین خلیفه اسلام، زمام امور را در دست گرفت. لشکر فاتح مسلمانان در زمان ابوبکر صدیق حَفَظَ اللَّهُ عَنْهُ تا عراق و قلمرو ساسانیان رسیده بود. در دوران خلافت حضرت عمر فاروق حَفَظَ اللَّهُ عَنْهُ اوضاع ایران مغشوش و متزلزل شده بود. بعد از آن که رومیان در جنگ **یوموک** شکست خوردن، نیروهای مسلمانان به طرف ایران رهسپار شدند؛ برای رهبری جنگ به ایران سعد بن ابی وفاصل را انتخاب نمود. موصوف در قادسیه با سپاه ایران برخورد کرد و آنها را شکست داد.

بعد از فتح قادسیه و جلوه، سعد بن ابی وفاصل طرح ساختن شهر کوفه را بنیاد گذاشت.

بعد از مدتی، شهر مداین را که یزد گرد سوم دفاع از آن می کرد، توسط مسلمانان فتح گردید و یزد گرد سوم ساسانی پا به فرار گذاشت و این جنگ و دفاع چهار سال را در بر گرفت تا اینکه شهر نهاوند را مسلمانان تصرف کردند و آن را فتح بزرگ یا فتح الفتوح نامیدند. بعد از این جنگ، یزد گرد سوم به خراسان پناهنده شد و در سال ۳۱ هجری توسط یک نفر آسیابان اهل خراسان به قتل رسید.

خلاصه این که طی ده و نیم سال خلافت حضرت عمر فاروق حَفَظَ اللَّهُ عَنْهُ سرزمین های زیادی توسط مسلمان فتح گردید که وسعت آن از ساحات غربی مصر و تا ساحات شرقی افغانستان می رسید. یکی از کارنامه های این دوره، تعیین تاریخ مسلمانان از سال هجرت بود. حضرت عمر فاروق حَفَظَ اللَّهُ عَنْهُ در سال ۲۳ هجری توسط یک غلام مجوسی ایرانی به نام ابواللؤلؤ در حال ادای نماز به شهادت رسید.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند. گروه اول در مورد زنده گی حضرت عمر فاروق حَفَظَ اللَّهُ عَنْهُ گروه دوم در رابطه به فتوحات آن دوره معلومات دهند.

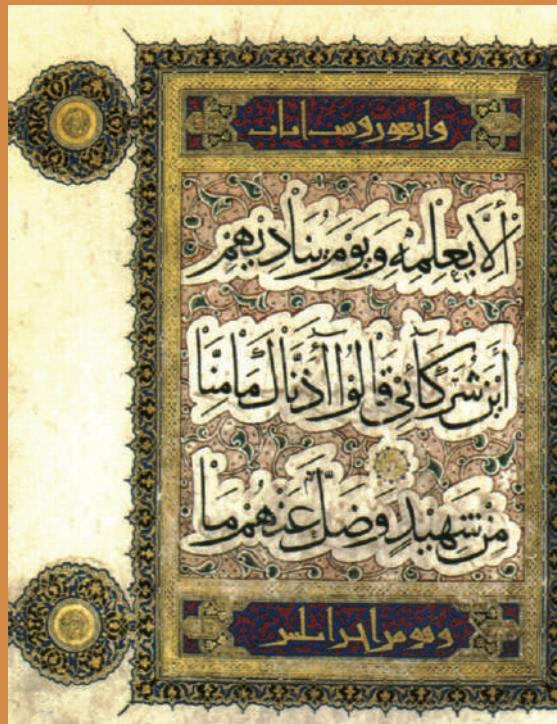
سؤال ها

- ۱- حضرت عثمان حَفَظَ اللَّهُ عَنْهُ در مورد حضرت عمر فاروق حَفَظَ اللَّهُ عَنْهُ برای حضرت ابوبکر صدیق چه گفت؟
- ۲- حضرت ابوبکر صدیق در آخرین وصیت نامه اش در مورد حضرت عمر حَفَظَ اللَّهُ عَنْهُ چه نوشته بود؟
- ۳- در مورد فتح الفتوح چه معلوماتی دارید؟

فعالیت خارج صنف

شاگردان در مورد سجایای حضرت عمر فاروق حَفَظَ اللَّهُ عَنْهُ از ملا امام خویش برسند و معلومات خویش را در صنف بیان نمایند.

آیا در مورد وقایع دوران خلافت حضرت عثمان حیله‌اش معلومات دارید؟

یک صفحه از قرآن عظیم الشان

حضرت عثمان حیله‌اش پسر عفان بود. پنج سال قبل از عام الفیل در مکه متولد شد. شخصیت رحیم، متقدی و دارای طبع سرشار از سخاوت بود. توسط حضرت ابوبکر صدیق حیله‌اش به دین مبارک اسلام دعوت گردید. حضرت عثمان حیله‌اش این دعوت را پذیرفت، چون ثروتمند بود از دارایی خویش در راه اسلام استفاده نمود. به استثنای غزوه بدر در همه غزوه‌ها اشتراک ورزید.

بعد از وفات حضرت عمر حیله‌اش به مشوره مسلمانان حضرت عثمان حیله‌اش به حیث سومین خلیفه عالم اسلام در سال ۲۳ هجری برگزیده شد. در دوره خلافت حضرت عثمان حیله‌اش بود که ساحات زیاد تر کیه و بعضی از ساحات افریقا در قلمرو جهان اسلام شامل شد. در عین حال بغاوت‌های خورد و بزرگ را در همدان، اسکندریه و آذربایجان خاموش نمود. در دوران خلافت ایشان بود که سپاه خاص تحت نام نیروهای بحری به قیادت حضرت معاویه حیله‌اش ایجاد گردید.

حضرت عثمان صلی الله علیه و آله و سلم در یکی از نامه‌ها به سران نیروهای لشکری در باره عدالت و برخورد با رعایا چنین نوشت: «خداؤند خلق را به حق آفریده و جز حق چیزی نمی‌پذیرد. حق را بگیرید و به حقدار بدھید و با امانت چنگ زنید و بند امانت را پاره مکنید که در گناه کسانی که پس از این به روش شما می‌روند شریک خواهید بود. به پیمان وفا کنید و به یتیم و پیماندار ستم مکنید. هر که با آن‌ها ستم کند خدا دشمن اوست.»

جمع آوری قرآن کریم

یکی از بزرگترین کارهای دوران خلافت حضرت عثمان صلی الله علیه و آله و سلم جمع آوری قرآن کریم بود. قرآن کریم در طول ییست و سه سال بنا بر ضرورت بر حضرت محمد صلی الله علیه و آله و سلم نازل شد. آیات قرآن کریم را اصحاب کرام به حافظه می‌سپردند و یا بر پوست درخت می‌نوشتند. بعد از چند غزوه و چنگ میان مسلمانان و کفار تعدادی از قاریان به شهادت رسیدند، لذا ضرورت محسوس شد تا قرآن پاک، جمع آوری و تدوین گردد.

در دوران حضرت ابوبکر صدیق قرآن کریم به شکل مصحف جمع شده بود، ولی در دوران خلافت حضرت عثمان قرآن کریم به صورت کامل از راویان و مصحفان تحت نظر زید بن ثابت صلی الله علیه و آله و سلم که از جمله کاتبان وحی بود، به دقت زیادتر جمع آوری و تحریر گردید. بعد از مقابله با نسخ دیگر، حضرت عثمان صلی الله علیه و آله و سلم حکم نمود تا همه نسخه‌های متفرق قبلی را از بین ببرند و چندین کاپی قرآن کریم نوشه شد.

حضرت عثمان صلی الله علیه و آله و سلم در سن هفتاد ساله‌گی به خلافت برگزیده شد. حضرت عثمان صلی الله علیه و آله و سلم دوازده سال خلافت کرد و در سال ۳۶ هجری توسط یک شخص باعی در حالی به شهادت رسید که مصروف تلاوت قرآن پاک بود.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند. گروه اول در مورد شخصیت حضرت عثمان صلی الله علیه و آله و سلم و گروه دوم پیرامون عده ترین کارهای آن دوره صحبت نمایند.

سؤال‌ها

- ۱ - در مورد شخصیت حضرت عثمان صلی الله علیه و آله و سلم چه معلوماتی دارید؟
- ۲ - قرآن پاک در دوره کدام خلیفه اسلام جمع آوری گردید؟
- ۳ - حضرت عثمان صلی الله علیه و آله و سلم چند سال خلافت نمود؟

فعالیت خارج صنف

شاگردان از ملا امام ساحة زیست خویش در مورد سومین خلیفه اسلام حضرت عثمان صلی الله علیه و آله و سلم معلومات کسب نموده و در صنف ارائه نمایند.

دوران خلافت حضرت علی (کرم الله وجهه) چگونه سپری گردید؟

مسجد کوفه
مرکز خلافت حضرت علی (کرم الله وجهه)

حضرت علی (کرم الله وجهه) پسر ابی طالب از طایفه بنی هاشم و از قبیله قریش بود. علاوه بر آن که پسر کاکای حضرت محمد مصطفی ﷺ می شد، دامادش نیز بود. بیست و یک سال قبل از هجرت در مکه تولد یافت. در سال قحطی مکه حضرت علی (کرم الله وجهه) همراهی حضرت محمد مصطفی ﷺ بود. بعد از آن که پیغمبر ﷺ به رسالت مبعوث گردید حضرت علی (کرم الله وجهه) در آن زمان ده سال داشت که به دین مبارک اسلام مشرف گردید.

حضرت علی (کرم الله وجهه) در میان مردم به عدل، انصاف و ذکاؤت شهرت زیاد داشت. در هنگام هجوم مشرکان بر خوابگاه حضرت محمد مصطفی ﷺ حضرت علی (کرم الله وجهه) بر بستر خواب آن حضرت خوابید و به این ترتیب مشرکان به هدف خود نرسیدند.

پس از شهادت حضرت عثمان رض مسلمانان حضرت علی (کرم الله وجهه) را به خلافت برگزیدند. موصوف با مشکلات و مخالفت‌های زیادی از جانب شماری از مسلمانان سرشناس مواجه شد، که در نتیجه این مخالفت‌ها دو جنگ بین مسلمانان واقع گردید که یکی به نام جنگ جمل و دیگری به نام جنگ صفين یاد شده است.

جنگ جمل

این جنگ در بصره به وقوع پیوست. در این جنگ بی بی عایشه رض یکی از خانم‌های حضرت محمد مصطفی ﷺ نیز اشتراک ورزید. چون موصوف بر شتر سوار بود، لذا این جنگ را نیز به همین نام مسمی نمودند.

جنگ صفين: اين جنگ در محلی به نام صفين ميان طرفداران حضرت علی (كرم الله وجهه) و حضرت معاویه حیله‌اش صورت گرفت. جنگ در سال سی و هفتم هجری آغاز شد. اين جنگ تا هفت روز طول کشید، بعد از آن، جنگ خاموش گردیده و دو تن برای مذاکره تعیین گردیدند. حضرت علی (كرم الله وجهه) حضرت ابوموسی اشعری حیله‌اش را به حیث نماینده تعیین نمود و حضرت معاویه حیله‌اش حضرت عمر و حیله‌اش بن العاص را به حیث نماینده خود انتخاب کرد.

در جريان مذاکرات هر دو به اين نتيجه رسيدند که هم حضرت علی (كرم الله وجهه) و هم حضرت معاویه حیله‌اش خلع شوند و عوض آنها يك تن ديگر از طرف مسلمانان برای خلافت انتخاب گردد. عمرو برای ابوموسی گفت که: برو اين فيصله را اعلان کن. ابوموسی آمد و فيصله را چنین اعلان کرد: ما فيصله نموديم که هردو (حضرت علی (كرم الله وجهه) و حضرت معاویه حیله‌اش) را خلع قدرت می‌نماییم، شما مسلمانان يك تن ديگر را برای خلافت انتخاب کنید. بعد از حضرت ابوموسی اشعری حیله‌اش حضرت عمر و حیله‌اش به جايis استاد و گفت: اي مردم شما شنيديد که حضرت ابوموسی اشعری حیله‌اش يار خويش را خلع نمود، من هم يار او را خلع می‌كنم و حضرت معاویه حیله‌اش را به خلافت نصب می‌كنم. به اين ترتيب طرفداران حضرت معاویه حیله‌اش جريان مذاکره را به نفع خويش رقم زدند.

ظهور خوارج: ظهور خوارج حادثه ديگری است که بعد از جنگ صفين به ميان آمد. خوارج از جمله گروههای سياسی - عقیدتی بودند که در تاریخ سیاسی و اجتماعی اسلام نقش داشته اند. آنها که از طرفداران حضرت علی (كرم الله وجهه) بودند، بر آن توافق اعتراض داشتند که حضرت علی (كرم الله وجهه) برای مذاکرات با حضرت معاویه حیله‌اش، نموده بود؛ بنابر آن از جمع ياران حضرت علی (كرم الله وجهه) بیرون شدند، از همین جهت به نام خوارج معروف شده اند.

حضرت علی (كرم الله وجهه) به طور کلی پنج سال خلافت کرد. در سال چهلم هجرت توسط يك تن به نام عبد الرحمن بن ملجم که به فرقه خوارج ارتباط داشت، زخمی و در روز بعد به اثر همان ضرب به شهادت رسيد. به اين ترتيب دوران خلفای راشدین هم به پایان رسيد.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند. گروه اول در رابطه به شخصیت حضرت علی (كرم الله وجهه) و گروه دوم در مورد جنگ صفين معلومات خويش را در صنف بيان دارند.

سؤالها

- ۱ - در مورد خانواده و شخصیت حضرت علی (كرم الله وجهه) چه معلومات داريد؟
- ۲ - در رابطه به جنگ جمل چه معلوماتی داريد؟
- ۳ - خوارج کی ها بودند؟

فعالیت خارج صنف

شاگردان از ملا امام ساحة زیست خويش در مورد شخصیت حضرت علی (كرم الله وجهه) معلومات حاصل نموده و در صنف بيان دارند.

آیا در مورد آغاز خلافت اموی‌ها معلومات دارید؟

مسکوکات دوره امیر معاویه

بعد از شهادت حضرت علی (كرم الله وجهه) حضرت معاویه حَفَظَ اللَّهُ عَنْهُ در سال ۴۱ هجری به خلافت رسید.

حضرت معاویه حَفَظَ اللَّهُ عَنْهُ فرزند ابی سفیان حَفَظَ اللَّهُ عَنْهُ و نواسه حرب بود. پانزده سال پیش از هجرت در مکه به دنیا آمد.

ابی سفیان حَفَظَ اللَّهُ عَنْهُ قبل از آن که به دین مبارک اسلام مشرف گردد، یکی از مخالفان سرسخت حضرت محمد مصطفی صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بود وی بعد از فتح مکه همراه با خانواده اش به دین میین اسلام مشرف شدند.

حضرت معاویه حَفَظَ اللَّهُ عَنْهُ بیست و سه سال داشت که حضرت پیغمبر او را کاتب خود تعیین کرد. در زمان خلافت حضرت ابو بکر صدیق حَفَظَ اللَّهُ عَنْهُ برادر حضرت معاویه حَفَظَ اللَّهُ عَنْهُ به نام یزید بن ابی سفیان حَفَظَ اللَّهُ عَنْهُ سر لشکر شام گردید، تعداد زیادی از بنی امیه با او در شام متوطن شدند. در دوران خلافت حضرت عمر فاروق حَفَظَ اللَّهُ عَنْهُ قسمتی از اداره شام را به حضرت معاویه حَفَظَ اللَّهُ عَنْهُ

بن ابی سفیان حَلِیلُ اللّٰهِ عَنْهُ سپرد و در زمان حضرت عثمان حَلِیلُ اللّٰهِ عَنْهُ نیز به حیث والی شام وظیفه خویش را دوام داد.

حضرت معاویه حَلِیلُ اللّٰهِ عَنْهُ اساس خلافت اموی‌ها را گذاشت، بیست سال خلافت کرد. در سال شصت هجری وفات نمود. بعد از وفاتش قلمرو وسیع را بر جای گذاشت که سرحدات شرقی آن از هندوچین آغاز می‌گردید و در غرب تا فرانسه و اسپانیه می‌رسید. بعد از او پسرش به نام یزید قدرت را در دست گرفت و در سال شصت و یکم هجری واقعه غم انگیز کربلا به وقوع پیوست. در این جنگ، نواسه حضرت محمد مصطفی علیه السلام، حضرت حسین حَلِیلُ اللّٰهِ عَنْهُ و یارانش به شهادت رسیدند. بعد از یزید تعدادی دیگر از این سلسه قدرت را در اختیار داشتند. این سلاحی هیئت ۱۳۲ هجری بر قلمرو خلافت اسلامی حکمرانی کردند.

آخرین حکمران این خاندان، مروان بود که از ۱۲۷ الی ۱۳۲ بر قلمرو اسلامی حاکمیت را دوام داد. در فراموش خراسانی با یک قیام سرنوشت ساز به حکمرانی اموی‌ها نقطه پایان گذاشت که در درس آینده آن را مطالعه خواهیم کرد.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند. گروه اول در مورد شخصیت معاویه و گروه دوم در مورد وقایع مهم این خاندان معلومات خویش را بیان دارند.

سؤال‌ها

- ۱ - در مورد شخصیت امیر معاویه حَلِیلُ اللّٰهِ عَنْهُ چه می‌دانید؟
- ۲ - واقعه غم انگیز کربلا چه زمان واقع شد؟
- ۳ - در مورد قیام علیه اموی‌ها چه می‌دانید؟

فعالیت خارج صنف

شاگردان در مورد واقعه کربلا از ملا امام ساحة زیست خویش بپرسند و معلومات خویش را در صنف ارائه نمایند.

آیامی دانید که خلافت اموی‌ها چگونه سقوط نمود؟

مسجد اموی در دمشق

تعدادی از خلفای اموی به احکام الهی توجه داشتند و از جمله می‌توان حضرت عمر بن عبد العزیز رض یاد کرد، ولی عده‌یی هم بودند که به رعایا توجه نداشتند، لذا قیام‌ها علیه اموی‌ها آغاز گردید.

بغوات‌ها در مقابل اموی‌ها در سطوح مختلف و جاهای دور و نزدیک آغاز شده بود، این حرکات علیه اموی‌ها زمانی به اوج رسید که ابو مسلم خراسانی در همکاری با عباسی‌ها زمینه قیام را فراهم ساخت. ابو مسلم خراسانی از همه اولتر توجه عباسیان را به طرف خویش جلب نمود و به تعقیب آن قیام را در سرزمین‌های شرقی خلافت اسلامی به خصوص خراسان به راه انداخت و تا بغداد همه طرفداران اموی‌ها را شکست داد، و تعدادی از طرفداران اموی‌ها بدون مقاومت به قیام کننده گان تسليم شدند.

مردم هرات، فوشنگ، بلخ، تالقان و ساحات دیگر به امر ابومسلم خراسانی تا دمشق هجوم کنان رسیدند و در آن جا بر فراز دیوارهای بلند و برج‌های مستحکم دمشق بیرقهای سیاه رنگ را به اهتزاز در آوردند. در این حالت عباسیان حمایت ابومسلم را داشتند، لذا زمام امور را ابوالعباس در سال ۱۳۲ هجری در دست گرفت.

زمانی که خلافت به ابوالعباس سفاح رسید، کاکای خود عبدالله بن علی را مامور جنگ با مروان آخرین خلیفه اموی کرد. مروان را تا موصل تعقیب نمود و در آنجا مروان شکست خورد و به حران و بعد از آن به دمشق و فلسطین فرار کرد. ابوالعباس به کاکایش هدایت داد تا تعقیب مروان را به صالح بگذارد، صالح مروان را تعقیب نمود تا این که در یک قریه کوچک مصر که به نام بومیر یاد می‌شد او را کشت. به این ترتیب خلافت عباسی‌ها آغاز گردید که در درس آینده آن را مطالعه خواهیم کرد.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند. گروه اول در مورد خصوصیات اموی‌ها و گروه دوم در مورد قیام ابومسلم خراسانی بحث نمایند.

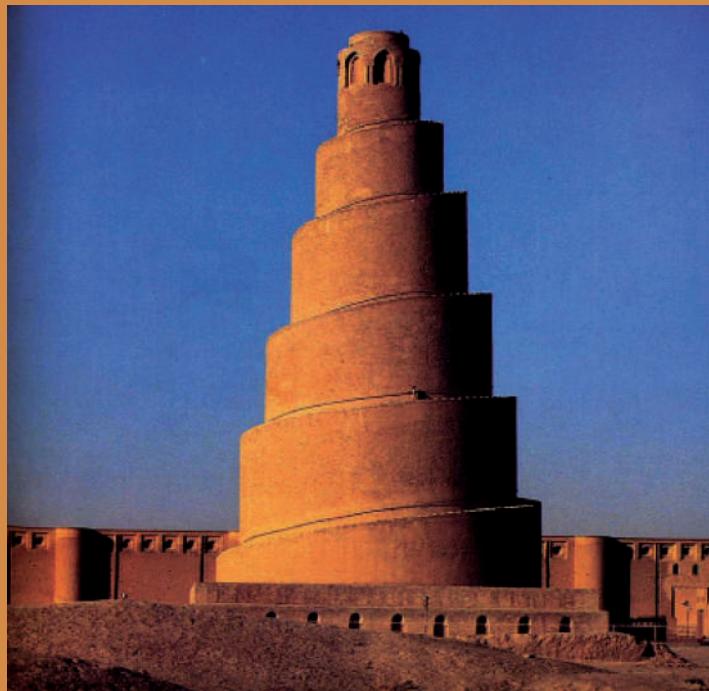
سؤال‌ها

- ۱ - ابومسلم خراسانی کی بود؟
- ۲ - قیام‌ها علیه اموی‌ها از کجا آغاز شد؟
- ۳ - آخرین حاکم اموی‌ها کی بود؟

فعالیت خارج صنف

شاگردان از ملا امام و بزرگان محل زیست خویش در مورد ابومسلم خراسانی بپرسند و معلومات خویش را در صنف بیان دارند.

آیا می‌دانید که انتقال قدرت از اموی‌ها به عباسی‌ها چگونه صورت گرفت؟

ساختمان تاریخی در سامرا مربوط دوران عباسی‌ها در عراق

ابومسلم خراسانی علاوه بر آن که حمایت کامل مردم عجم را در کنار خویش داشت، شخصیت مدبیر و آگاه بود. با وصف آن که سپاه بزرگی از مردم تالقان، بلخ و هرات را در مرو جمع آورده بود، سعی نمود تا حمایت عرب‌ها و به صورت خاص آل عباس را داشته باشد. از همین جهت به بزرگان آل عباس که آن‌ها هم بر ضد اموی‌ها در پیکار و مبارزه بودند، تماس‌هایی برقرار نمود. عباسی‌ها که به طور مخفی مردم را تنظیم می‌نمودند، سعی داشتند که نیروی نظامی را نیز دریابند تا کار اموی‌ها را یک سره سازند. به این ترتیب ابومسلم خراسانی توجه آل عباس را به خود جلب کرد و در نتیجه این تماس‌ها و قرارها لشکر ابومسلم خراسانی به سوی دمشق هجوم برد و نیروهای مروان آخرین خلیفه اموی‌ها را از قدرت برانداخت و به این ترتیب قدرت به آل عباس تحويل گردید.

دولت عباسی مدت پنج قرن بر قلمرو اسلامی حاکمیت داشت. اولین خلیفه این سلسله ابوالعباس سفاح بود که در سال ۱۳۲ هجری قدرت را در دست گرفت. موصوف تا سال ۱۳۶ هجری بر قلمرو خلافت اسلامی حکم راند. ابوالعباس در روز جمعه اولین خطبه را در

منبر خواند و مردم از او راضی شدند و گفتند که سنت پیغمبر ﷺ را باز احیا کردی. موصوف در این خطبه از فضایل خاندان پیغمبر ﷺ سخن گفت و از ظلم و تعدی اموی‌ها به خانواده حضرت محمد مصطفیٰ ﷺ کرده بودند یاد کرد. علاوه بر آن گفت که اموی‌ها به زور خلافت اسلامی را غصب کرده بودند.

اسمای عده بی از خلفای عباسی و زمان شان

زمان و یا دوره اقتدار	اسم خلیفه
۱۳۲ هجری	ابوالعباس
۱۳۶ هجری	ابو جعفر عبدالله منصور
۱۵۸ هجری	ابو عبدالله المهدی
۱۷۵ هجری	ابو جعفر هارون الرشید
۱۹۳ هجری	ابو موسیٰ محمد الا امین
۱۹۸ هجری	ابو جعفر عبدالله مامون
۲۱۸ هجری	ابو اسحاق محمد معتصم بالله
۲۲۷ هجری	ابو جعفر هارون الواشق
۲۳۲ هجری	ابوالفضل جعفر المتولی علی الله

ابو احمد المعتصم بالله بود که توسط حملات نیروهای چنگیزی از قدرت برانداخته شد.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند. گروه اول در مورد ابومسلم خراسانی و گروه دوم در مورد چگونه‌گی به شهادت رسانیدن معلومات دهنند.

سؤال‌ها

- ۱ - در مورد ابومسلم خراسانی و کارنامه‌های وی چه معلوماتی دارید؟
- ۲ - ابوالعباس سفاح کی بود؟
- ۳ - ابومسلم خراسانی چگونه به شهادت رسید؟

فعالیت خارج صنف

شاگردان از بزرگان و آگاهان محل خویش در مورد انتقال قدرت از اموی‌ها به عباسیان معلومات خواسته و در صنف ارائه نمایند.

خلافت عباسی‌ها چگونه سقوط کرد؟

یک سکه از دوره عباسی

بعد از به شهادت رساندن ابومسلم خراسانی تعداد زیادی از امرای محلی به خصوص در قلمرو شرقی اسلامی بر عباسیان بی‌اعتماد شدند، یک تعداد از حاکمان محلی در هرات، سیستان، بلخ وغیره به مخالفت رو آورdenد؛ ولی این مخالفت‌ها زمانی به اوج رسیدند که در میان مأمون و امین، پسران هارون الرشید نزاعی برپا شد. مردم هرات و به خصوص طاهر فوشنجی به دفاع از مأمون برخاستند تا از یک طرف ظلم عباسیان را در برابر ابومسلم تلافی نمایند و از جانب دیگر، نقش مردم غیر عرب را در اداره بغداد و خلافت اسلامی زیادتر سازند.

علاوه بر این اختلافات، در سال‌های اخیر خلافت عباسی‌ها، کسانی به قدرت رسیدند که جز عیش و نوش کار دیگری نداشتند. عوامل زیادی برای سقوط این سلسله را می‌توان بر شمرد؛ از قبیل:

ظلم بر رعایا و خلاف وعده‌ها عمل کردن: عباسیان به همراهان غیر خانواده خویش وفا

نمی کردند که یک نمونه آن ظلم و تعدی به ابو مسلم خراسانی بود.
به وقوع پیوستن قیام‌های متعدد علیه عباسیان: در گوش و کنار خلافت عباسی‌ها امرای محلی برای آزادی و استقلال خویش به قیام‌ها پرداختند، به این ترتیب دولت عباسیان روز به روز ضعیف‌تر می‌گردید.

بی کفایتی خلفای عباسی: در اخیر خلافت عباسی‌ها کسانی بر سر قدرت رسیدند که جز آزار دادن مردم، عیش و فساد اخلاقی کار دیگری نداشتند.

نبود مرکزیت قوی و مدبر: خلفای عباسی دیگر نه تدبیری داشتند و نه جرأت برای دوام خلافت، هر امیر محلی می‌توانست خلیفه را بترساند و کار مراد خویش را بر آن‌ها اعمال نماید.

به این ترتیب زمینه تجزیه طلبی مساعد گردید، ولی آنچه عامل قاطع برای سقوط خلافت عباسی‌ها گردید، هجوم سیل آسای نیروهای مغولی به سر زمین‌های اسلامی بود. مغول‌ها با کشتن آخرین خلیفه، المعتصم بالله به خلافت پنج‌صد ساله عباسیان نقطه پایان گذاشتند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند. گروه اول در مورد سال‌های اخیر خلافت عباسیان و گروه دوم پیرامون عوامل سقوط این سلسله بحث نمایند.

سؤال‌ها

- ۱ - مخالفت‌های اولی در خلافت عباسی‌ها از کجا آغاز گردید؟
- ۲ - طاهر فوشنجی در برخورد میان امین و مأمون طرفدار کی بود؟
- ۳ - کدام عوامل عمدی را می‌توان در سقوط عباسیان مهم شمرد؟

فعالیت خارج صنف

شاگردان در مورد طاهر فوشنجی از بزرگان تحصیل یافته و با دانش خویش معلومات خواسته و در صنف ارائه نمایند.

اصطلاحات تاریخ صنف هفتم

- آتشکده: معبد زردهشیان، جای که آتش برای عبادت روشن می‌شود.
- اساطیر: داستان‌ها، قصه‌ها (تاریخی که بر روایات و داستانهای شفاهی متکی باشد آن را تاریخ اساطیری می‌گویند).
- اسکندریه: قرارگاه یونانی، محل نظامی که توسط یونانی‌ها و به ویژه سکندر ساخته شده بود.
- ابداعات: نوساخته‌ها، نوآوری‌ها، (آنچه که در قبل معمول نبوده و به شکل جدید ارائه گردد).
- العیاذ بالله: پناه می‌بریم به حضور خداوند بزرگ الله ﷺ.
- انصار: در لغت به معنای کمک کنندگان است، در اصطلاح به آن مردم مدینه منوره گفته می‌شود که مهاجران مکه معظمه را استقبال و نصرت دادند.
- ارتقاد: برگشت از دین، کسانی که از دین مبین اسلام برگشته بودند. مرتد خوانده می‌شوند.
- بودیستوا: پیروان آیین بودا
- جیحون: دریای آمو
- جمل: شتر
- حجۃ الوداع: آخرین حج حضرت محمد مصطفی ﷺ
- حماسی: شعرها و داستان‌های میهنه، رزمی
- خوارج: گروهی بود که پس از جنگ صفين مخالف حکمیت حضرت علی (کرم الله وجهه) و حضرت معاویه رضی الله عنه بودند.
- مقابل تاریخ: پیش از تاریخ
- رب النوع: الله یا بت خود ساخته انسان
- سامانه: سر و صورت دادن، تنظیم کردن، جشن عمومی مردم آریایی در زمانه‌های قدیم؛ مانند: جشن نوروز و یا جشن دهقان
- سیحون: سیر دریا
- عاج هندی: دندان‌های فیل‌های هندی که آثار ظریف از آن ساخته می‌شد

- **غزوه:** به آن جنگ گفته می شود که حضرت پیغمبر ﷺ در آن شرکت داشت
- **کتبیه:** سنگ نوشته، نوشته‌یی که در سنگ حک شده باشد
- **گات‌ها:** نصایح زردشت یا نصایح سپین تمان.
- **مسکوکات:** جمع سکه‌ها است، سکه‌های فلزی
- **مزج:** یکجا شده، آمیختن، با هم یکی شدن (کلمه مزج در تاریخ به آن مدینیت‌ها استعمال شده است که منشاء آن جداگانه و محصول آن یکسان باشد).
- **مشرکان:** آن عده کسانی که برای خداوند متعال ﷺ شریک می‌آورند
- **وحدانیت:** ایمان و باور داشتن به خداوند واحد و یکتا
- **ویدی:** کتاب‌های چهار گانه سروده‌های آریاییان که مشتمل از ریگویداء، اتهر ویداء، ساما ویداء، ویجورو ویدا می‌باشد، کلمه ویدا یا ویدی به معنای دانایی و تیز هوشی به کار رفته است.